KULTÚRA

ROČNÍK XV. – č. 19 **DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY** 14. NOVEMBRA 2012

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,20 €

Snímka: Michal Mikuláš

Posledné dejstvo

RUDOLF MASLÁK

Život ľudstva na zemi, pozemské dejiny, sa právom i keď trochu napochytro a zjednodušene dajú porovnať s dlhou a nesmierne zložitou divadelnou hrou. Na javisku divadla sa odohralo a naďalej odohráva nepreberne veľa udalostí. Raz ich zmysel chápeme, "približujeme sa pravde," inokedy, najčastejšie nie. V dejinách sveta i našich osobných sa naďalej uskutočňuje dobro i zlo.

Spýtajme sa s istou odvážnou, ale napokon oprávnenou zvedavosťou: Prebiehajúca dráma ľudských dejín raz skončí, alebo bude pokračovať - jednoducho do nekonečna? Keď sa raz skončí, ako bude vyzerať jej posledné dejstvo?

Uvedených otázok sa dotýka Ježišova reč v evanjeliu (por. Mk 13, 24 - 32). Reč ťažká, priam podivná, záhadná. Istý významný znalec Písma svätého a známy kazateľ otvorene priznáva:" Presný význam tejto reči nám doteraz neodhalil nikto, ani Cirkev nie ..."

Pán Ježiš rozpráva o istých eschatologických, teda budúcich chvíľach a dejinných udalostiach sveta a ľudstva slovami: „V tých dňoch, po onom veľkom súžení, slnko sa zatmie, mesiac nevydá svoj jas, hviezdy budú padať z neba a nebeské mocnosti sa budú chvieť“(Mk 13, 24 - 25). Ďalej hovorí o najdôležitejšom čo sa vtedy stane: „ Vtedy uvidia Syna človeka prichádzať na oblakoch s veľkou mocou a slávou“ (Mk 13,26).

Podobné opisy, len oveľa obšírnejšie, nachádzame aj u evanjelistov Matúša a Lukáša. Ježiš nimi uzatvára svoje verejné zvestovanie.

Chceme, aspoň v hlavných črtách porozumieť, čo hlása? Načim si uvedomiť, ale teraz celkom živo, že tí, čo napísali, alebo presnejšie - zostavili evanjeliá, sú ľudia, patriaci do istej doby a k istému národu. Jednak píšu pod vplyvom osobitného Božieho osvietenia a potom chcú vedome podať ďalej, čo Ježiš Kristus sám ohlasoval. V poslednej jeho reči im ide o Ježišove vlastné myšlienky! Ibaže práve tu, vo väčšej miere ako inde, každý z troch synoptických evanjelistov si počína takpovediac ako maliar: Pôvodné myšlienky Pána Ježiša vteľuje do obrazov a tie berie smelo zo svojho prostredia. Veď už v starozákonnej dobe, o konci sveta a ľudských dejín, konečnom zjavení Boha, jeho súde nad ľudstvom, rozprávali oddávna proroci (por. Dan 7, 13 - 14; Dan 12, 1 - 3; Mal 3, 19 - 20). Počas Ježišovho účinkovania židovský ľud akoby tušil svoj blízky zánik ako pospolu žijúci národ. Za týchto okolností si neobyčajne živo sprítomňoval myšlienky konca sveta a Božieho súdu. Vtedy kazatelia a učitelia „vymaľúvali“ ešte pestrejšie obrazy a výroky prorokov o tejto skrytej budúcnosti. Ako hovoril o nej Ježiš? Veď aj on, „ rabbi“, bol akosi povinný vysloviť sa o veci ... Ťažko si predstaviť, že by on sám bol rozprával ináč ako veľký proroci. Ako ľud, z ktorého vzišiel, na ktorý sa obracal. Možno povedať, že taká je aj reč Evanjelistov. Nezastavme sa však iba pri obrazoch! Hľadajme v nich myšlienky, - pravdy - , ktoré Ježišova reč zvestuje s nadčasovou platnosťou! Mohli by to byť aspoň tieto: Život ľudstva tu na zemi raz skončí. Ľudské dejiny sa uberajú k istému záveru. Keď raz prejde pozemský čas ľudstva, vtedy sa vyjaví zmysel všetkého. Na všetko, čo raz bolo, si „Boh posvieti“ a padne jasné svetlo poznania. Vtedy sa uskutoční plná spravodlivosť nad všetkými a nad všetkým.

(Pokračovanie na 8. strane)

O spiacom svedomí

TEODOR KRIŽKA

Dá sa povedať, že väčšina z nás už nežije autentický život. Podliehame informáciám, ktoré sa šíria zdanlivo slobodne, zdanlivo pluralitne, zdanlivo alternatívne. V skutočnosti sa dá tento informaťný priestor zhrnúť do nasledovnej schémy: Vlastník médií, dnes už ozaj globálny, preto akoby objektívny (veď takmer nemá alternatívu) vysloví názor. Napr. označí určitú osobu za teroristu číslo jeden. Dokonca ukáže aj jeho tvár, a potom strih - počas jeho slov a redakčného komentára ukáže desať smiešnych postavičiek s flintičkami v rukách, ako dookola pobehujú v neidentifikovateľnej krajine. A máme to. Väčšina sveta visí na háčiku ako hladný kapor, ktorý chňapol po prvej umelej návnade.

Potom už možno fabulovať čokoľvek. Aj podpálenie obnoveného Reichstagu. Alebo útok na Dvojičky. Nik si ani nepoloží otázku, ako a kedy sa negramotní Afgánci naučili ovládať lietadlá natoľko, že sa im podarí nielen uniesť ich, ale ešte s nimi aj hodiny poletovať vo vzdušnom priestore pod dozorom civilných i vojenských radarov a rakiet s presnosťou zásahu niekoľko centimetrov.

Nejde mi ani o Afgáncov, ani o Dvojičky. Ide mi o to, že naše ľahostajné, konzumom otupené duše už nepracujú. Svedomie spí, alebo má duša takú hrubú kožu, že sa do nej jednoduche svedomie nedobúcha, darmo je napísané: Klopte, a bude vám otvorené. Nie, u človeka akoby už bolo zavreté navždy.

Médiá rozhodujú o našich emóciách, názoroch, i našom podvyživenom svedomí. Vyvolajú v ňom rozhorčenie nad bombardovaním protestujúcich v Líbyi, v mene ktorých treba vyhlásiť nad touto krajinou bezletovú zónu, ale už mlčia, ak nová vláda bombarduje svoj vlastný ľud. Ba nezaujímajú sa ani len o osud osoby, ktorú predtým označili za strojcu vraždy veľvyslanca USA, hoci dotyčný by pokojne poskytol rozhovor, ešte by zaň aj zaplatil, nakoniec prečo nie, veď sa doteraz pohybuje slobodne a nebolo mu predložené nijaké oficiálne obvinenie.

Rovnako nám médiá neukážu súrovosti teroristov v Sýrii, ktorí svoje vyčíňanie pokojne nakrúcajú na video a hrdinsky umiestňujú na internetovom kanáli Youtube. Médiá prosto nezaujíma, že niekde v mene slobody upaľujú nevinných ľudí zaživa.

A tak sa ani niet čo čudovať, že ani ten, kto by podľa všetkého mal byť povolaný k živému svedomiu - kresťan nič necíti, nebúri sa, neprotestuje. Hoci o Sýrii počul aspoň toľko, že cestou do Damašku sa študovanému židovi Šavlovi, prenasledujúcemu kresťanov, zjavil Ježiš a položil mu otázku: Šavol, Šavol, prečo ma prenasleduješ...

www.kultura-fb.sk

Duchovný, a teda i kresťanský, pokrok je omnoho nevyspytateľnejší než pokrok technický. V technike syn nadväzuje na to, čo vykonal otec, generácia nadväzuje na generáciu. Ak sa raz objavila nejaká zákonitosť vo fyzike, je to trvalý objav, ktorý ďalšia generácia rozvíja. V mravnom svete a v kresťanskom živote nejaký otec mohol dosiahnuť svätosť, no syn môže byť ničomník. Jedna generácia môže byť duchovne hlboká, nasledujúca generácia môže upadnúť do trestuhodnej povrchnosti. Pritom evanjelium je to isté, náuka je tá istá. Cirkev a sviatosti sú tie isté. Aj v Cirkvi sa všetko zvrtne na ľudskej osobe, tak ako sa kedysi zvrtli veci v spoločenstve apoštolov u Judáša. (...)

Každý z nás je pre Cirkev rizikom. Buď ju oslávime svojím kresťanským životom, alebo pre našu nevernosť prischne na nej pred dejinami škvrna. Každá generácia vstupuje do Cirkvi z pohanstva a v každom z nás Cirkev vychová pokrsteného pohana. A nielen to. V každej chvíli môže každý z nás zmariť výchovnú prácu Cirkvi, ak sa vzoprie a ak sa rozhodne pre hriech.

KARDINÁL JÁN CHRYZOSTOM KOREC

Čo sa s nami deje?

Základ spoločnosti je rodina. A čo je rodina zo sociologického hľadiska? „Rodina je najdôležitejšia spoločenská skupina a inštitúcia, ktorá je základným článkom sociálnej štruktúry i základnou ekonomickou jednotkou a jej hlavnými funkciami je reprodukcia trvania ľudského biologického druhu a výchova, resp. socializácia potomstva, ale i prenos kultúrnych vzorov a zachovávanie kontinuity kultúrneho vývoja. Základom rodiny je dyadický (týkajúci sa dvojice) pár zložený z muža a ženy.“ Tzn., že societa bez rodiny stráca kontinuitu a s ňpo dochádza k ohrozeniu etnickej príslušnosti, národnej identity. A vari nepozorujeme trend na ich redukciu z dvoch smerov? Zo smeru zhora nadol politickým a hospodárskym tlakom, ale aj zdola nahor - napríklad druhý ročník podujatia za práva homosexuálov „Dúhový Pride“. Akoby sa oba smery tlaku priam ukážkovo dohodli, veď túto akciu všemožne podporovali napr. veľvyslanci USA a štátov EÚ na Slovensku.

Tradičná rodina ako pilier spoločnosti a aj existenciálna zložka národnej a kultúrnej identity je v postmodernom svete ohrozená, hoci podľa slov Jána Pavla II. „Rodina je miestom lásky a života. Miestom, kde láska rodí život.“

Sexuálne menšiny demonštrujú pod vlajkou ľudských práv. Medzi základné ľudské práva patrí napríklad právo na život, osobnú slobodu a bezpečnosť, právo prejavu, svedomia, spolčovania, právo zhromažďovania a iné. Tieto práva sú univerzálne, pre všetky ľudské bytosti, nezávislé od jurisdikcie alebo iných faktorov ako etnický pôvod, národnosť, náboženstvo, pohlavie a pod. Myšlienka ľudských práv pochádza z filozofických myšlienok a konceptov prirodzených práv. Je evidentné, že zo Všeobecnej deklarácie ľudských práv, sú ľudské práva, prinajmenšom v povojnovom období, konceptualizované na základoch ľudskej dôstojnosti a ponechávajú si svoj univerzálny charakter.[

Nikto homosexuálom a lesbám tieto práva neupiera! Oni demonštrujú nie za univerzálne práva, ale za práva exkluzívne, za práva, ktoré zasahujú negatívne do slobôd väčšiny, do ich práva vyznávať a brániť práva rodiny ako zväzku muža a ženy.

Ak má Európa zostať kontinentom mnohonárodným a kresťanským ako spoločný domov historických národov, nesmie sama rozkolísať svoje vlastné mravné zákony. Predstaviteľ národnej emancipácie 20. storočia Andrej Hlinka povedal: „My milujeme Slovensko, slovenská zem je našou otčinou, slovenský národ je naším národom“. Ak chceme, aby slovenský národ zotrval na tomto kúsku zeme, ktorý prijal z Božej vôle, mali by sme stáť za kresťanskými hodnotami, o ktoré sa opiera aj Ústava SR. Veď cyrilo-metodská tradícia, ku ktorej sa Slovenská republika hlási, je aj legitimizácia kresťanských hodnôt nášho národa a krajiny. Z nej vyplýva aj národnoemancipačný proces, vyrastajúci z duchovných koreňov kresťanstva. Toto sú naše ľudské práva.

PETER SLIACKY

Budeme ešte dlho iba snívať?

Naozaj môžeme len snívať o tom, že by prezident SR alebo premiér či snáď minister - a povedzme že „kultúry“ - o kultúre, o jej problémoch, víziách, ale najmä o jej nezastupiteľnej dôležitosti hovoril tak váťne o zlom stave kultúry ako nedávno ruský prezident... A ako vážnosť tejto otázky v jej najplnšom zmysle slova vnímame my, bežní ľudia? Vladimír Putin na stretnutí Rady pre kultúru prezidenta Ruskej federácie, zasadnutie ktorej sa uskutočnilo v Kremli 25. 9. t. r., povedal okrem iného aj tieto slová...

„Musíme si priznať, že u nás sa ku kultúre ešte stále prechováva prístup ako k jednému z priemyselných odvetví. Pričom často zabúdame na to, že kultúra tvorí neodňateľnú súčasť všetkých oblastí nášho života a nemôže existovať len tak, sa pre seba, odtrhnutá od života ľudí. Predovšetkým človek sa buď formuje v prostredí kultúrnom, alebo „nekultúrnom“, ako niekedy, žiaľ, i býva. V každom prípade práve od kvality kultúrneho prostredia priamo závisí to, akými sa stávame a akými sa stávajú naše deti; ako vyzerá to, čo voláme „kolektívny portrét“ našej spoločnosti. V celých dejinách Ruskej štátnosti kultúra vychovávala a obohacovala, bola prameňom duchovnej skúsenosti národa, základom pre konsolidáciu nášho mnohonárodného spoločenstva.

Národná kultúra v značnej miere zabezpečila autoritu a vplyv Ruska vo svete. Objektívne mu pomohla stať sa veľmocou. Musíme na to pamätať a sme povinní efektívne využiť svoje duchovné bohatstvo na to, aby sme zvýšili medzinárodný záujem o našu históriu, tradície, o náš jazyk, o naše poklady kultúry. Sme právom hrdí na našu ruskú kultúru, na jej tradície a historické úspechy. Kultúra je v prvom rade živý organizmus, ktorý sa neustále rozvíja a vyžaduje prítok nových síl v živej a tvorivej konkurencii. Národná kultúra nemôže byť uzavretá sama do seba. Musí neustále prijímať nové javy; ako sa dnes hovorí, svetové trendy a inovácie.

Myslím si, že budete všetci súhlasiť so mnou v tom, že naša národná kultúra sa od počiatku, od svojich prvých krokov rozvíjala ako mnohonárodná v takej miere, v akej tie či iné národy vstupovali do našej mnohonárodnostnej ruskej štátnosti a v priebehu najnovšej histórie vždy bola jednoznačne otvorená všetkému novému vo svete.

Ale predsa povedľa jednoznačných úspechov v rozvíjaní kultúry sa čoraz častejšie stretávame s kultúrnou chudobou (prázdnotou), s falzifikátmi najrozličnejších foriem a s akýmsi kultúrnym „fastfúdom“. A tu korenia veľmi vážne riziká. V prvom rade spočívajú v tom, že sa stretávame s možnosťou straty vlastnej tváre kultúry, národného kultúrneho kódu, svojho morálneho stržňa. Toto všetko oslabuje a narúša spoločnosť. Spoločenstvom, v ktorom je rozriedená kultúrna tradícia, sa dá ľahko manipulovať. Stráca sa imunita voči najrozličnejším extrémistickým, deštruktívnym, ba dokonca i agresívnym ideám. Žiaľ, diskusia týkajúca sa tohto problému sa často uberá ku plytkosti obľúbenej otázky, „kto je na vine“, ale treba sa skôr zamýšľať nad tým, „čo robiť“

Dnes sú mnohí predstavitelia kultúry znepokojení poklesom úrovne v súčasnom vzdelávacom systéme, napríklad v humanitnej a duchovnej oblasti. Úplne sa stotožňujem s ich postojom. Školy, predškolské zariadenia, univerzity - nemajú za úlohu odovzdávať iba súbor informácií - vzdelanie a kompetencie, musia vychovávať osobnosť, musia učiť kriticky a samostatne myslieť a musia jasne rozlišovať medzi dobrom a zlom. Som presvedčený, že najvážnejšia úloha vzdelávacieho procesu je formovať vnútornú kultúru a zmysel človeka pre krásu, budovať jeho hodnotové piliere a jeho pohľad na svet. *Spracoval Pavol Ondrík*

Otvorený list predsedovi SAV

Vážený pán predseda, V časopise Kultúra zo dňa 18. 4. 2012 je uverejnený článok Ako sa vyrábali a vyrábajú vojnoví zločinci od S. Májeka. Autor v ňom opisuje prezentáciu knihy českých autorov V. Vondráška a J. Peška: Slovenský poválečný exil a jeho aktivity 1945-1970, mýty a realita, ktorá vyšla vo vydavateľsve Veda a jej vydanie bolo financované SAV. Z prezentácie vyplynulo, že kniha nemá historiografickú hodnotu, ktorá by bola hodná pozornosti. Zrejme o to autorom ani veľmi nešlo, skôr im išlo o účelové a tendenčné prekrúcanie slovenskej histórie bez dokumentačného základu. To ale neprekvapuje, pretože minulosť dokazuje, že máloktorý český historik sa snaží objektívne hodnotiť slovenskú históriu na základe vyčerpávajúceho dokumentačného materálu. Prekvapuje, ba priamo zaráža skutočnosť, že takáto kniha vychádza vo vydavateľstve SAV a je dokonca financovaná z prostriedkov SAV. Nevieme, akému schvaľovaciemu procesu podlieha vydávanie odbornej literatúry a jej financovanie, predpokladáme však, že pri dlhodobom nedostatku finančných prostriedkov na vedu a výskum na Slovensku, sa venuje značná pozornosť na kvalitu vydávanej literatúry a jej odborný prínos. Preto sa Vás pýtame, pán predseda, ako je možné, že v inštitúcii, ktorú riadite, vychádzajú a sú financované z prostriedkov SAV, odborné publikácie pochybnej hodnoty. Nielen, že to neprispieva k dobrému renomé SAV - významnej vedecko-výskumnej inštitúcie na Slovensku a škodí slovenskej historiografii doma i v zahraničí, ale uráža to historikov, ktorí sa snažia o pravdivú interpretáciu histórie.

Je smutné a znepokojujúce, že na vydávaní tejto pseudohistorickej knihy sa aktívne zúčastnili aj pracovníci Historického ústavu SAV. A nie je to prvýkrát. Podobnú aktivitu vyvinuli po vydaní chronologickej príručky Dejiny Slovenska a Slovákov od prof. M. S. Ďuricu (M. S. Ďurica: Priblížiť sa k pravde, Lúč 2007). Vzniká otázka, o čo vlastne pracovníkom Historického ústavu SAV ide. Či o objektívne zaznamenanie a vyhodnotenie historických udalostí Slovenska, alebo o ich účelový a ideologicky zaťažený výklad.

Preto Vás prosíme, pán predseda, aby ste preverili strategické zameranie Historického ústavu SAV. Nie je zanedbateľnou skutočnosťou, že Historický ústav a celá SAV sú nepriamo financované občanmi Slovenskej republiky. Z toho vyplýva i zodpovednosť vedenia SAV pri nakladaní s finančnými prostriedkami, ktoré sú SAV pridelené na vedu a výskum. Sme presvedčení, že drvivá väčšina občanov Slovenskej republiky si želá, aby história slovenského národa bola objektívne a pravdivo hodnotená a takéto hodnotenie sa stalo základným princípom slovenskej historiografie.

S úctou STANISLAV TOMEK, ZUZANA TOMEKOVÁ,
MILOŠ BUČEK, LENKA BUČEKOVÁ

Odpoveď predsedu SAV

Ďakujem za Váš list v súvislosti s publikáciou Vondrášek, V. - Pešek, J.: Slovenský poválečný exil a jeho aktivity 1945-1970. Mýty a realita. Bratislava : Veda, 2011.

Vaše námietky, ktoré, žiaľ, nie sú vo Vašom liste odborne vyargumentované, sme konzultovali s vedením Historického ústavu SAV. Môžem Vás ubezpečiť, že publikácia prešla riadnym recenzným konaním a vydaná bola na základe odporúčajúceho stanoviska oboch recenzentov. Je výsledkom rozsiahlej výskumnej práce oboch autorov a opiera sa o archívne dokumenty alebo iné pramene.

Samozrejme toto nevylučuje ani nevyvracia, že na aktivity slovenského povojnového exilu môžete mať diametrálne odlišný náhľad. My ani nespochybňujeme Vaše právo mať iný názor na danú politickú a historickú otázku, ale odporúčame ho konfrontovať s názormi historikov na vedeckých a odborných podujatiach či fórach. Priestor k diskusiám poskytujú aj médiá, koniec koncov článok S. Májeka v časopise Kultúra, na ktorý sa odvolávate, je toho príkladom.

Námietky pracovníkov Historického ústavu SAV v súvislosti s chronologickou príručkou M.S. Ďuricu sa týkali odborných nepresností a nekorektností v tejto publikácii a boli riadne podložené vedeckými argumentmi. Diskutabilné boli aj okolnosti distribúcie tejto publikácie do škôl na Slovensku.

Súhlasíme s Vaším názorom, že je želateľné, aby „história slovenského národa bola objektívne a pravdivo hodnotená a takéto hodnotenie sa stalo základným princípom slovenskej historiografie“. Vedecky podložené a nezaujaté diskusie môžu byť naplneniu tohto želania len na osoh.

S pozdravom
JAROMÍR PASTOREK
Predseda SAV

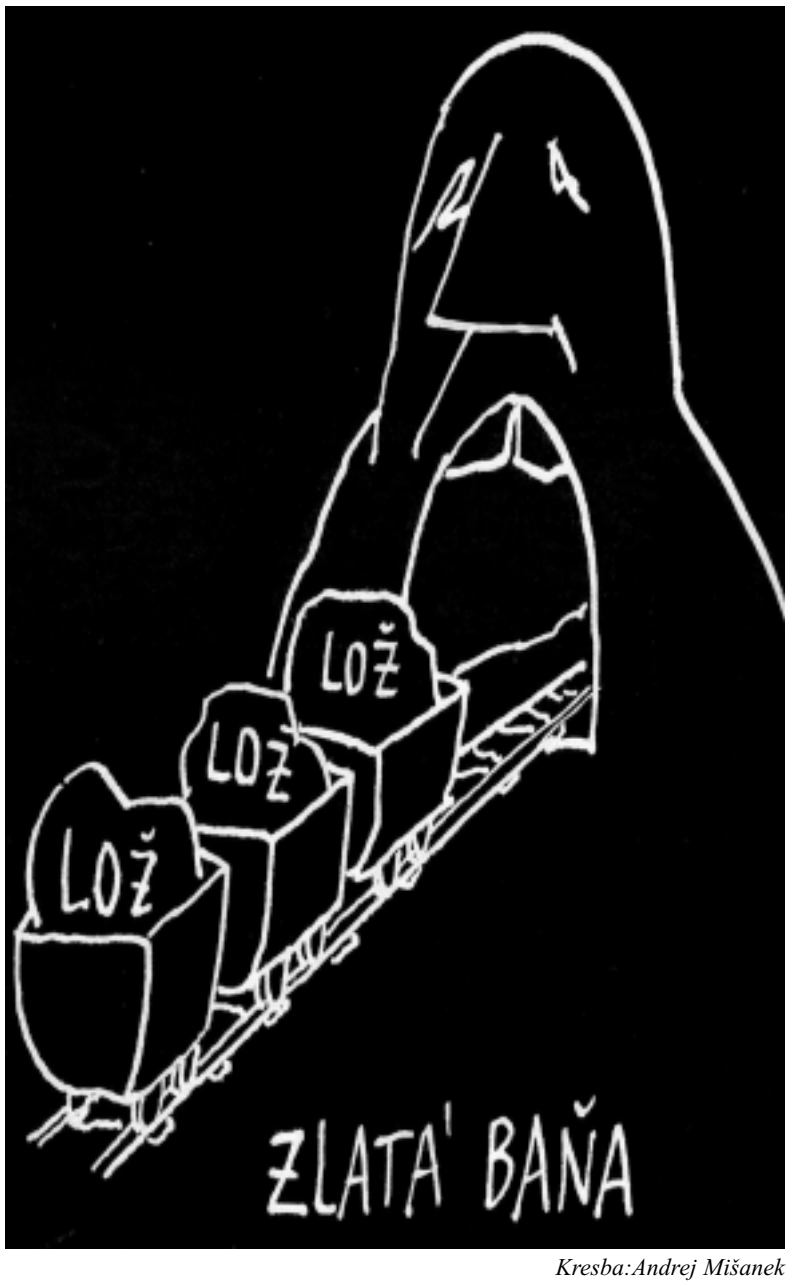

Kresba:Andrej Mišanek

MIKULÁŠ SEDLÁK

Ekonomický model USA upadá

Spojené štáty americké zaznamenali od svojho vzniku rýchly ekonomický rast a čoskoro sa stali najproduktívnejšou a najbohatšou ekonomikou sveta. V priebehu svojho vývoja striedala sa však prosperita s depresiou.

Max Weber, ktorý sa zaoberal príčinami rozvoja USA, charakterizoval ich ako najrýdzejšie z buržoáznych spoločností, ako najmenej feudálne, a preto najúspešnejšie. Podľa neho výkonnému trhovému hospodárstvu vyhovuje model, ktorý chápe jednotlivca ako ekvivalent tovaru na trhu. [7, s. 229]

Autor zastáva súčasne názor, že nástup kapitalizmu v Spojených štátoch amerických uľahčil prevažujúci vplyv protestantských sekt.

Americký liberálny hospodársky model mal a má mnohé vážne tienisté, a to antihumánne stránky, ktoré sa využívali pre hospodársky rast. Bolo to predovšetkým zotročovanie afrických černochov, bezohľadné likvidovanie Indiánov, prehlbovanie príjmovej a majetkovej nerovnosti, expanzívna politika štátu v záujme vlastných cieľov, ale aj ďalšie.

Po dlhých desaťročiach rozkvetu, ale i poklesu ekonomiky dosiahli USA svoj zenit vývoja a nastala éra úpadku. Zabezpečenie budúcej obnovy hospodárskeho rozvoja krajiny vyžaduje preto zásadnú rekonštrukciu prežitého hospodárskeho modelu, čo je zatiaľ ťažko predstaviteľné.

RAST A PERIPETIE EKONOMIKY USA

Ako píše Seymour Martin Lipset, „Spojené štáty sa prakticky od svojho vzniku vyznačovali sústavným rozvojom ekonomiky. Americké hospodárstvo 19. storočia sa v porovnaní s Európou pýšilo slobodnejším trhom, väčším podielom súkromného vlastníctva pôdy i vyššími príjmami. Všetky tieto znaky sa opierali o zásadnú ideológiu klasického liberalizmu. Počnúc revolúciou Amerika bezvýhradne vyznávala štýl laissez faire.“ [7, s. 58]

Podiel USA na svetovej produkcii vzrástol v rokoch 1828 - 1860 zo 6 % na 15 %.

V poslednej tretine 19. storočia sa vytvorili priaznivé podmienky pre prudký rozvoj severoamerického kapitalizmu. Po občianskej vojne sa odstránili spoločensko-ekonomické prekážky pre podnikanie. Dosídlil sa Západ a tým sa dokončil proces utvárania amerického trhu. Od 60. rokov 19. storočia do jeho konca sa zriadilo 11 nových štátov.

Celková výroba USA vzrástla v rokoch 1860 - 1895 sedemkrát. Aj v tomto období postihli ekonomiku cyklické krízy.

Kvantitatívny rozvoj priemyselnej a poľnohospodárskej výroby viedol koncom 19. storočia ku koncentrácii výroby, čiže k monopolizácii. Na začiatku 20. storočia boli už monopoly dominujúcou silou hospodárstva a v mnohých smeroch ovplyvňovali priamo i politický život.

V procese koncentrácie bol rýchly rozvoj priemyselnej výroby. Na začiatku 20. storočia boli USA v objeme výroby už na prvom mieste na svete. Produkcia pokračovala vzrastom, a to i napriek tomu, že jej vzostup na začiatku uvedeného storočia bol narušený krízami.

Celkový podiel USA na svetovej výrobe stúpol v rokoch 1913 - 1920 z 36 % na 47 %.

„Úspechy americkej ekonomiky v 20. rokoch“, ako uvádza Ján Navrátil, „viedli nielen k pocitu sebauspokojenia, ale mali za následok i vznik teórií, podľa ktorých sa Spojené štáty dostali do celkom nového obdobia vývoja, keď údajne vznikol... bezkrízový typ kapitalizmu. Bežne sa hovorilo o americkom zázraku...“ [8, s. 174]

Konjunktúra a úspešný rozvoj väčšiny hospodárskych odvetví posilňovali predstavy o ich výlučnosti vo vývoji sveta. Súčasne sa začali hlásať heslá ľudového kapitalizmu. Amerika predstavovala pre milióny ľudí na celom svete zem neobmedzených možností.

Veľký zlom v hospodárstve USA znamenal Čierny piatok, ktorý bol začiatkom veľkej hospodárskej krízy v rokoch 1929 - 1933, ktorá zasiahla ťaživo Spojené štáty, ako aj ekonomiku celého kapitalistického sveta.

Priemyselná výroba USA poklesla v rokoch 1929 - 1932 o 54 %, v dôsledku čoho sa dostala ekonomika späť na úroveň roka 1913. Ročný fond robotníckych miezd sa znížil od roku 1929 do roku 1933 z 11 na 3 miliardy dolárov. [8, s. 188]

Na prekonanie tejto mimoriadnej hospodárskej krízy schválil Kongres USA pod vedením prezidenta Franklina D. Roosevelta v čase od 9.3. do 16.6.1933 70 rôznych zákonov týkajúcich sa hospodárstva. Celý tento systém hospodárskych noriem pomenovali ako New Deal (Nový údel). Túto koncepciu pripravil poradný zbor, tzv. brain trust, ktorý si prezident zriadil a ktorý tvorili vysokokvalifikovaní odborníci a iniciatívni ľudia. New Deal predstavoval pre mnohých začiatok nového obdobia, t. j. éry plánovitého riadenia kapitalistickej spoločnosti. Nový údel mal v zásade skoncovať s ideológiou individualizmu a klasického liberalizmu.

V druhej polovici 1930. rokov nastala ďalšia hospodárska kríza, ktorá zasiahla najväčšou silou práve Spojené štáty, ktoré sa nespamätali ešte z predošlého krachu. Škody, ku ktorým došlo v rokoch 1929 - 1933, neboli totiž v roku 1937 úplne odstránené. V základných ukazovateľoch sa nepodarilo dosiahnuť ani úroveň roku 1929. Do konca roku 1937 zaznamenala priemyselná výroba pokles o 31 %. Najnižšiu hladinu dosiahla kríza v máji 1938. [8, s. 209]

Prezident Roosevelt predložil Kongresu návrhy na mimoriadne opatrenia a vláda opakovala do istej miery svoje kroky z predošlej krízy, keď poskytla podnikateľom rozsiahle vládne pôžičky a súčasne využívala na rozvoj vládne investície.

Americkému hospodárstvu trvalo vyše desaťročia, kým sa plne dostalo z depresie. Ukončeniu recesie pomohli keynesiánske politiky vládnej podpory ekonomického rozvoja, ako aj výdavky na zbrojenie.

Ekonomický vývoj v rokoch 1939 - 1941 bol pre Spojené štáty priaznivý. Postupne sa stali dodávateľom zbraní. Prezident vyhlásil veľký zbrojný program. Tento rozvoj pokračoval vyšším tempom v prvých troch rokoch vojny 1941 - 1943, kým v rokoch 1944 - 1945 nastal už postupný pokles priemyselnej výroby. Vojna umožnila netušené zisky pre veľké priemyselné spoločnosti.

V priebehu druhej svetovej vojny boli Spojené štáty jediným kapitalistickým štátom, ktorý posilnil svoje ekonomické postavenie vo svete. Zásluhou vojny im zostal rozvinutý priemyselný potenciál. Po vojne koncentrovali viac než dve tretiny všetkých priemyselných kapacít sveta.

Americké hospodárstvo dlho ovplyvňoval mohutný rozmach z doby svetovej vojny. Súčasťou rozsiahleho povojnového procesu stala sa i mierová prestavba americkej ekonomiky. Obrovské zisky monopolov umožnili investovať rozsiahle finančné prostriedky do rekonštrukcie továrenských budov a do strojového zariadenia.

Napriek tomu, že americká ekonomika prekonala v decéniu 1947 - 1957 tri čiastkové hospodárske poklesy, jej výroba stúpla celkovo o 42 %. Štát vynakladal obrovské čiastky na zbrojenie.

Paul Johnson a mnohí ďalší autori zastávali názor, že 50. roky minulého storočia boli skutočne dekádou blahobytu. Autor súčasne pripomína, že toto slovo spopularizoval vtedy módny americký národohospodár J. K. Galbraith vo svojom bestselleri z roku 1958. Podľa P. Johnsona Galbraith a jeho škola dokazovali, že doba nedostatku je za nami, že svet má bohaté množstvo zdrojov a že vyspelá ekonomika už zvládla problém výroby a že hospodárske otázky sú už vyriešené. Zároveň konštatoval, že zostávajú len politické problémy, t. j. rovnomerné rozdelenie statkov. [5, s. 595]

Paul Kennedy prezentoval na povojnový vývoj inú mienku. Podľa neho bola pozícia Spojených štátov „ ... po druhej svetovej vojne umelo nadnesená, lebo ostatné veľmoci boli v troskách. Keď sa opäť vzchopili, bol americký podiel na svetových trhoch, na výrobe, na modernej technike, ba dokonca i vo vojenskej kapacite odsúdený k úpadku. Napriek tomu zostali Spojené štáty vo sfére ekonomickej a vojenskej sily ... na svetovej špičke...“ [6, s. 312]

„Ekonomika Spojených štátov 60. rokov minulého storočia“, píše Ján Navrátil, „bola ekonomikou vyspelého kapitalistického štátu..., ktorá však nebola zbavená výkyvov a kríz... Koncom šesťdesiatych rokov sa v nej prejavili vážne ťažkosti, súvisiace s vysokými nákladmi na vlečúcu sa vojnu vo Vietname.“ [8, s. 288]

V súvislosti s hodnotením stavu Spojených štátov v tejto dobe Paul Kennedy tvrdí, že kým optimisti chápu ich pozície po vojne bez ťažkostí, „pesimisti tvrdia, že podobný spôsob uvažovania je známkou podcenenia problémov. Starosti sa už netýkajú len dvadsaťročného relatívneho úpadku po vojne... Situácia je dôkazom toho, že postavenie Ameriky sa vzhľadom k iným zemiam, počnúc šesťdesiatymi rokmi minulého storočia, zhoršovalo... Pesimisti by sa iste radi mýlili a zbavili sa porazeneckých priezvisk. Ale k hmlistej predstave, že americký „génius“, a americká „výnimočnosť“ či „umenie riešiť problémy“ už všetko nejako napraví, zostávajú skeptickí.“ [6, s. 312]

Vážne recesie zasiahli USA v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch minulého storočia. V poslednej tretine 20. storočia (t. j. v rokoch 1970 - 1991 s ročnou mierou rastu HDP 1,47 %) došlo oproti jeho druhej tretine (t. j. pri ročnej miere rastu HDP 4,14 %) k značnému spomaleniu americkej ekonomiky. [6, s. 305]

V 80. rokoch minulého storočia stúpol prudko nielen štátny dlh, ale aj všetky ďalšie dlhy. Od roku 1986 mala federálna vláda a vlády jednotlivých štátov dočinenia s deficitom. USA sa tak stali z hlavného medzinárodného veriteľa hlavným svetovým dlžníkom. [6, s. 308]

V druhej polovici deväťdesiatych rokov 20. storočia skončil boom americkej ekonomiky.

Tvrdý úder zasadila Spojeným štátom americkým hospodárska kríza, ktorá vypukla v roku 2008, a ktorá sa v dôsledku globalizácie tokov tovaru a kapitálu stala veľmi rýchlo celosvetovou záležitosťou.

Jej negatívnymi javmi boli popri páde do recesie, keď v poslednom štvrťroku 2008 klesla americká ekonomika o 8 % v prepočte z ročnej miery rastu HDP, najmä hrozivý rast verejného dlhu (štátny dlh krajiny prekročil 100 % HDP) a prevýšenie kritickej hranice 8 % Američanov bez práce. USA prišli po prvýkrát v histórii aj o najvyšší trojáčkový rating, ktorý je ukazovateľom schopnosti krajiny splácať svoje záväzky. Kríza mala nielen čisto ekonomické dôsledky pre správanie trhov, ale prejavila sa čoraz silnejšie i v psychologickej oblasti.

Niektorí autori prirovnávajú poslednú hospodársku mizériu USA k veľkej hospodárskej kríze minulého storočia. S odstupom času od jej začiatku možno povedať, že predošlá veľká hospodárska depresia sa nezopakovala a neznamenala ani takú ekonomickú katastrofu ako predošlá z tridsiatych rokov 20. storočia. George Friedman tvrdí, že posledný typ krízy bol po druhej svetovej vojne relatívne bežný, a preto jeho význam klesá. [2, s. 62]

Na „liečenie“ nedávnej ekonomickej depresie sa použili lieky, ktoré podľa (väčšinového názoru) fungovali pred ôsmimi desaťročiami. Americká centrálna banka vydala už tri „stimulačné balíčky“. Po prvýkrát 13.2.2009 bolo to vo výške 787 miliárd dolárov. Túžobne očakávaný hospodársky rast však nenastal.

Spojené štáty americké boli po dlhé desaťročia absolútnou špičkou medzi svetovými veľmocami. Rolu výnimočného favorita napokon v mnohých oblastiach strácajú. V správe o stave únie z januára 2012 priznal to aj prezident USA, keď povedal, že už nie sme jednotkou. Preto výroky podobného charakteru, že „toto storočie musí byť americkým storočím“ patria medzi haraburdy.

NEHUMÁNNY HOSPODÁRSKY MODEL

Seymour Martin Lipset píše, že „všetci zmienení autori (rozumej ním uvádzaní autori - pozn. M. S.) poukázali na jedinečnosť počiatkov americkej histórie a z nej vyplývajúci hodnotový systém ako na základný pilier jej hospodárskeho a politického rozvoja. Svetské, trhové a liberálne zameranie Ameriky je nedeliteľne späté so zvláštnymi črtami jej náboženskej tradície. Nástup kapitalizmu v Spojených štátoch uľahčil prevažujúci vplyv protestantských sekt...“ [7, s. 55]

Autor ďalej uvádza, že „podľa Maxa Webera predstavujú sektárske viery najlepšie zázemie pre ono racionálne, súťaživé a individualistické správanie, ktoré nabádajú k podnikateľskému úspechu.“ [7, s. 64 a 65]

V prípade, keď sa vyzdvihuje ako jedinečný pilier hospodárskeho rozvoja Ameriky jej hodnotový systém založený na individualizme, zvyčajne sa „zabúda“ na existenciu jeho viacerých veľmi tienistých, a to antihumánnych stránok, ktoré „dopomohli“ k hospodárskemu rastu Spojených štátov severoamerických. Kvôli reálnemu obrazu o tejto krajine je potrebné poukázať na rozhodujúce z nich, pretože znamenajú v skutočnosti jednoznačné pošliapanie rešpektovania etických princípov v hospodárstve a ľudskosti vôbec, prosto povedané, potvrdzujú veľkú špinavosť v nich.

ZOTROČOVANIE ČERNOCHOV - JEDNA Z NAJTRAGICKEJŠÍCH SVETOVÝCH DRÁM

K počiatkom pôvodnej akumulácie kapitálu, ktorá prebiehala už v lone feudalizmu, patrilo zotročovanie afrických černochov.

V Stručných dejinách USA sa o tom píše, že anglický lodiar John Hawkins doviezol z Quineje roku 1562 na ostrov Haiti prvú skupinu černochov, ktorú predal španielskym plantážnikom, čím zahájil výnosný anglický obchod s otrokmi. [8, s. 19]

Otroctvo bolo jednou z najčiernejších stránok začiatkov a rozvoja severoamerického kapitalizmu. Prví otroci v počte asi 20 ľudí sa doviezli v roku 1619 do Virginie holandskou pirátskou loďou. Roku 1662 uzákonila virgínska snemovňa otroctvo ako dedičný stav a charakterizovala otroka ako tovar. [8, s. 35]

Majitelia kapitálu, najmä v Spojených štátoch amerických, narážali v danej dobe na ekonomický nedostatok pracovnej sily, ktorá mala produkovať zisk.

Systém tzv. zmluvnej čeľade (indentured servants), ktorú tvorili deportovaní tuláci, žobráci, nedospelí a pod., neriešil potrebu pracovnej sily na južných veľkostatkoch, pretože po niekoľkých rokoch dostávali títo ľudia slobodu a odchádzali do západného pohraničia.

Dobyvatelia amerického kontinentu, hlavne Španieli, orientovali sa najprv na Indiánov. Tento pokus skončil neúspechom predovšetkým preto, že oni neboli zvyknutí ťažko pracovať na horúcom slnku, v dôsledku čoho umierali. [3, s. 8]

Potrebu pracovnej sily na južných veľkostatkoch mohlo vtedy riešiť len otroctvo. Plantáže na Juhu rástli úmerne prísunu černochov z Afriky.

Roku 1710 bolo v kolóniách už 50 tisíc a roku 1770 až 462 000 otrokov. Títo predstavovali vo Virgínii roku 1715 jednu tretinu obyvateľstva. [8, s. 35]

Podľa údajov nemeckého ekonóma Jürgena Kuczynského bolo do celej Ameriky násilne presídlených približne pätnásť miliónov afrických černochov.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

BRANISLAV MICHALKA

Úžernícky štát

Povaha systému, v ktorom sa ráči jeho veličenstvo ľud, suverénny to pán a vládca nad svojim demokratickým osudom (pomni, že všetka moc pochádza z ľudu!), momentálne nachádzať, bola dojímavo dokumentovaná tlačovou správou zo dňa 21. októbra r.P. 2012. Redaktorské ťululum a ohreblo v jednej osobe, patentovaný žľab na ideové splašky tečúce zhora nadol, nám s bohorovným kľudom oznamovalo, že ceny tepla a energií sa budú od nového roku predsa len zvyšovať. Primárna radosť nad tým, že svojimi ničotnými peniazmi podoprieme stĺpy na chráme Demokracie, bola následne prehlušená veselosťou nad zdôvodnením onoho kroku: ceny tepla sa budú zvyšovať preto, lebo klesla spotreba energií následkom toho, že ľudia šetria, menej kúria, lebo zatepľujú svoje domy.

Ó, ty skvelá a krásna bohyňa Demokracia! Aké krásne je prebývať v tvojom stane. Nič to, že ťa ohovárali takí treťotriedni škrabáci ako Platon, Aristoteles, Herakleitos, Aristofanes, sv. Augustín, sv. Tomáš Akvinský, Dante, Suarez, Hobes, Leibnitz, Goethe, Schopenhauer a ešte pár ďalších vrtákov (nebudeme to naťahovať), to nič, nás hreje pocit, že mocne jarmíme vládu vo svojich rukách.

Vôľa ľudu je svätá.

Je to krása! Úžernícka svetová aj lokálna banda je rozhodnutá z vás tie peniaze prosto vyžmýkať, aj keby vám mali spoplatniť každé zakopnutie na chodníku. Veď oni vám ukážu trucovať. Šetriť sa vám zachcelo, rozvratníci! A či vy neviete, že ekonomiku treba naštartovať? A že bez neustáleho konzumu sa to nedá? Chcete snáď, aby nám naša drahá Únia padla? Alebo aby súdružka bankárka nemohla ísť otláčať svoje polovičky do piesku na Riviére? A čo nový masseratti? To si ho má súdruh manažér kupovať na splátky alebo čo? A súdružka poslankyňa Flašíková-Beňová má azdav europarlamente sedieť zadarmo?

Demokraciu si rozvracať nedáme! Veď vy došetríte. Vaša pohodlnosť, znemravnenosť a degenerácia sú toho najlepšou zárukou, bude čo spoplatňovať.

Je to také roztomilé. Najprv vám nabulíkajú, že máte obkladať domy polystyrénom, s dôvetkom, koľko tým ušetríte, založia si firmy na zatepľovanie a výrobu umelohmotných gebuzín, no a keď už sa nabalili na vašej hlúposti, tak vám oznámia, že žiadne šetrenie nebude.

Arogancia, s akou dávajú naší liberálno-demokratickí vládcovia (a to nemáme na mysli len, alebo práve, politikov, tí sú skôr dobre platenými figúrkami) najavo svoje úmysly, ktoré sa skvejú svojim úžerníckym pozadím, nás informuje o ich žulovom sebavedomí. Posadení tuho na vrchu tejto kopy hnoja, ktorá na seba necháva pokrikovať Demokracia, keď šliape chodník okolo pekelného bordelu, pevne veria, že ich nič nemôže ohroziť, že pyramída kanálií porastie až do neba. Svoje zisky si ustrážia, troška pritiahnu lis a čo si brble do piva daňová ovca, z toho si ukrútia kornút na grganie.

Čo nám oznamujú podobnými zvesťami?

Vždy to isté. Jemnou monotónnou melódiou, ktorá zvoní, spievajú svoju pieseň finančnej bludičky: nám neuniknete, nám neuniknete ... Omotali sme chápadlami svet, budeme vás vysávať pomaly, tolerantne, humánne, slobodne a bratsky. Aký hnev, aké vrásky? Či ste si to všetko slobodne nezvolili sami? Časy patriarchálnej starostlivosti sú preč. Predsa nechcete, aby vás niekto vodil za ručičku. Nejaký nedemokratický vládca, ktorému by ste sa museli ponížene klaňať. Ukradol by vám slobodu, zničil vašu osobnosť, začlenil vás do národa, stavu, rodiny a iných strašných otročín. Buďte slobodní - a plaťte.

Nie je to, pravda, nič nové. Je za tým ten starý, obohraný a zároveň večne zelený protestsong nazývaný dedičný hriech. Protestuje sa samozrejme proti Bohu a za sladkú slobodienku. Končí sa to otroctvom.

Bolo to tu tisíckrát; starý Rím mal krásne vypracovaný systém úžery. Platobná neschopnosť sa finalizovala stratou slobody a prepadnutím do otroctva ručiteľa. Kresťanstvo nám to trošku narušilo. Otroctvo sa nám akosi vytratilo. Legitímneho dediča, zlepšovateľa a reformátora pohanskej úžery, blúdiaceho Žida, krátiaceho si čas čakania na antikristovského mesiáša finančným kartáčovaním kresťanov, Cirkev trošku vytlačila na okraj spoločnosti. Avšak evidentne nie dostatočne.

Ale posledné osvietené storočia nás priviedli späť ku kýženej pohanskej slobode. Je tu však tá nutnosť platiť, spolu s vyhliadkou na veselo nám mávajúce otroctvo v hmlistých diaľavách.

V 21. storočí? Otroctvo? To sa nemôže predsa stať. Pokrok, humanita, tolerancia, láska ...

Táto kombinácia slobody a úžerníctva má samozrejme aj v strednej Európe dlhodobú tradíciu. Kresťan mal zakázané požičiavať na úrok. Potom si do Uhorska pozval levantinských školiteľov, neskôr renesanciou osvietených Talianov a reformáciou povzbudených Nemcov.

To boli však len prvé lastovičky. Masovo k nám úžera zavítala až s osvietenectvom. Už koncom 18. storočia sa hromadne spúšťali z Haliče do Uhorska prví židovskí pionieri, aby nám zvestovali svoje sladké evanjelium slobody a úžery. Mentalita drogového dílera slávila svoj prvý triumf. Je to jednoduché: dávate najprv niečo zadarmo, prípadne za dampingové ceny. Keď si ovce zvyknú a nedokážu bez toho žiť, zdvihnete im ceny. Samozrejme, že tomu môže či musí predchádzať nejedna kampaň alebo sociálny otras, ktorého účelom je zničiť patriarchálny a agrárny spôsob života. Ten je vôbec nepriateľom pokroku a hlavne úžery. Robí človeka nezávislým od distribúcie potravín, neumožňuje vytrhnúť ho z komunity, rodiny, stavu a hnať ho s ostatným planktónom do papule leviathana.

Opak je však cieľom. Človek slobodný, osamotený, bezprizorný, navyknutý na všetky omamné látky demokracie, lamentujúci nad každým obmedzením svojich pudov, migrujúci z jedného urbanistického megapelechu do druhého, ten musí byť na konci nášho snaženia. Opojený slobodou svojich prasačín a zapletený do nerozmotateľných kľučiek utekania pred Bohom a Prikázaniami, je donútený platiť. A platí. Návrat k Bohu a Zákonu by bol taký ťažký, že je bôľne čo i len zapremýšľať o ňom.

Nezostáva teda iné než platiť.

Po prvých hebrejských pionieroch prišli kresťanskí učni. Pilne sa učili, všetko pochopili, majstrov nezradili. Solovjevové slová o tom, že doba je židovská nie preto, lebo židia sú mocní, ale preto, že kresťania zožidovšteli, vrhajú záplavu svetla na dnešné časy. Z tohto pohľadu rozumieme aj tomu nekonečnému volaniu po zmierení so „staršími bratmi“, ako nám ho servírujú korifeji koncilovej idolatrie. Akéže tu nezmierenie, keď duša, srdce i rozum pištia jednohlasne a rozpoznávajú skutočne „brata“ v úmysloch, túžbach i skutkoch. Majster si podržal vysoké učenie, však učňa podrobne zasvätil.

Miriady malých úžerníčkov sa nám rozutekali do sveta. Vymysleli nám liberálnu demokraciu, mäkký rošt, na ktorom nás pomaličky opekajú chladený hrami a uctievaním rozkroku.

Genialita tohto koktailu spočíva v jeho prirodzenosti. Akceptuje všetky ľudské túžby, v celej ich pluralite, tolerantne vás pošle rovno do Pekla, a nechce za to nič, len vaše peniaze.

Čo by ste mu chceli vyčítať?

Veď vás oslobodil.

Vzbura je nemožná.

Povedzme, že budete chcieť potrieť túto sladkú slobodienku zbraňou. Kto vám bude dodávať zbrane? Kto to bude všetko platiť? A čo bude za to chcieť, až bude po všetkom?

Tých revolúcií, čo sme videli! A prevratov!

A keď hladina opadla, vždy zase ten starý úžerníček sa vynoril ako pozlátený nautilus.

Protiví sa vám násilie, ó nežný pacifista, a chcete bojovať jedine zbraňou ducha? A kto bude propagovať tie vaše duchovné výšplechy? Kto kolportovať? Kto zoženie klaku, ktorá sa utlieska na smrť, keď sa kývne za oponou?

Tvrdíte, že ste mazaní, že s nimi potom zatočíte, až bude po všetkom? Nuž, len sa pozrite, ako s nimi všetci zatočili - a chystajte si peniaze na nové ceny tepla a energií...

Chceli by ste, ako vám to našepkáva vaša pohanská dušička, trošku sa povŕtať v štátnej mašinke, niečo tam zreformovať a myslíte si, že úžerníček sa sám odrazu rozplynie pod lúčmi pokroku?

Ale! Čo už sa v tej ojazdenej kraksni navŕtali všelijakí univerzitní švábi, červi, ohlodávači teórií, pôrodní asistenti receptov na hromadné vylepšovanie ľudstva!

A výsledok? Banková únia vás srdečne zdraví s prianím hojného zdravia a platobnej schopnosti!

Len jednej veci sa boja, ako vidno z ich priehľadných reakcií - zastavenia škrečka konzumu v jeho nekonečnom otáčaní kolesom. Môžete tliapať čo chcete, len kupujte, konzumujte, užívajte si.

Aj to kresťanstvo vám doprajú, to sladké, sentimentálne, tolerantné, neškodné. Veď už vyše 150 rokov patria k hlavným producentom devocionálií práve ich firmy!

Vidíte, aká tolerancia.

Doprajú vám ruženec, medailónik, krížik, aj keď tým pohŕdajú, ale - plaťte.

To bolo kriku pred dvoma rokmi keď Kúria vydala nariadenie, aby pri chráme sv. Petra v Ríme nebol trpený predaj devocionálií, lebo je to sakrálny priestor! Stánky sa museli stiahnuť až za námestie!

A kto protestoval? Rímska Židovská náboženská obec. Že je to diskriminácia.

Ktože by to tušil, koľko anonymných ctiteľov ruženca máme medzi nekatolíkmi, to by aj doktori Rahner a de Lubac vyvaľovali oči...

Nie, je len jediná cesta: obmedziť sa, prestať konzumovať, siahnuť si na pohodlíčko. Len tak zlomíte moc úžery. Kroky, ktoré budú chcieť následne prijať, aby odvrátili kolaps svojho úžerníckeho štátu, nebudú stíhať. Nezvládli by masovú askézu. Reťazová reakcia krachov by na seba nedala čakať.

Dušička však piští, vzpiera sa, nechce sa jej do toho kresťanstva, do tej askézy.

Bez toho sa to však nedá. Pravdepodobnosť opaku k nule. S takým materiálom, aký dnes behá okolo nás, sa dá vziať útokom akurát tak nový supermarket. S útokom ľahkej kavalérie nákupných vozíkov na čele.

Ale nech sa nikto nemýli, že by v boji proti úžere išlo o boj za Slobodu. Nie. Človek má na výber len medzi dvoma formami otroctva: buď budeme slúžiť Bohu, svojmu Otcovi, a ten sa k nám bude správať ako otec, láskavý, ale aj prísny a spravodlivý, alebo budeme otročiť diablovi a jeho úžerníckym nohsledom.

Obdobné je to aj vo svetskom štáte. Buď budeme mať patriarchálneho kresťanského vládcu, alebo prešpekulované diablovo kopyto a plieskanie jeho chvosta na poháňanie osla našich pudov. Pudov, pravda, oslobodených, len s maličkým zádrhelom, že budú neovládateľné, no ovládajúce - vás.

Tak si vyberte.

Kresba: Andrej Mišanek

Územie Veľkej Moravy z cirkevnoprávneho hľadiska patrilo do právomoci pápežskej stolice v Ríme. Ani skutočnosť, že územie Veľkej Moravy navštívili ešte pred príchodom slovanských bratov aj misionári z Byzantskej ríše, ako to vyplýva z listu knieżaťa Rastislava byzantskému cisárovi Michalovi III., neznamená, že by si konštantínopolský patriarcha pred rokom 863 robil nárok na toto územie.

Po porážke Avarov zvolal syn Karola Veľkého Pipin v roku 796 synodu, ktorá mala riešiť kristianizáciu Panónie. Keďže územie Panónie bolo rozľahlé, misijnej činnosti medzi podunajskými Slovenmi sa okrem franských misionárov mali zúčastniť aj misionári z Akvileje, s čím akvilejský patriarcha Paulin na synode súhlasil. V roku 798 bolo odčlenením od akvilejského patriarchátu zriadené Salzburské arcibiskupstvo.

Na základe listiny Karola Veľkého zo 14. júna 811 bolo stanovené, že naše územie pripadne ako misijná oblasť salzburskému arcibiskupstvu, oblasti na juh od rieky Drávy boli zverené akvilejskému patriarchátu.

K ďalšiemu rozdeleniu záujmových sfér v rámci Salzburského arcibiskupstva, do ktorého spadali sufragánne biskupstvá Freising, Neuburg, Pasov (Passau), Rezno (Regensburg) a Brixen (Säben), došlo pravdepodobne v roku 829. Listina, ktorá hovorí o rozdelení misijného územia, sa na základe diplomaticko-historického bádania síce nepokladá za hodnovernú, je však možné, že odráža reálne rozdelenie v 30-tych rokoch 9. storočia. Podľa tejto listiny Ľudovít Nemec rozhodol spor medzi salzburským arcibiskupom Adalramom a pasovským biskupom Reginharom tak, že územie hornej Panónie pripadlo Pasovu. Tomuto deleniu neprotirečí historikmi stanovené datovanie vysviacky Pribinovho kostolíka v Nitre salzburským arcibiskupom Adalramom v roku 828. Je však otázkou, či listina Ľudovíta Nemca potvrdzovala skutočný stav pred jeho rozhodnutím alebo rozdelenie nebolo založené na predchádzajúcej praxi. Zaujímavé je tvrdenie českého historika D. Třeštíka, že Nitriansko na rozdiel od Moravy nikdy nepatrilo do pasovskej diecézy. Argumentuje listom salzburského arcibiskupa Theotmara a sufragánov z roku 900 adresovaného pápežovi Jánovi IX., ktorí sa sťažovali na porušenie kanonického práva nitrianskym biskupom Wichingom (o ktorom bude reč v ďalšom texte). O Wichingovi tvrdili, že ho predchodca Jána IX. neposlal na Moravu (ktorá bola súčasťou pasovskej diecézy), ale k nejakému kmeňu (gens) obrátenému na vieru. Niektorí historici sa domnievajú, že to bol kmeň žijúci vo Visliansku alebo v Potisí. To však podľa D. Třeštíka z listu nevyplýva, keďže podľa listu územie, kam bol Wiching vyslaný, nepatrilo pred jeho menovaním pápežom pod jurisdikciu Pasova. Aj napriek tomuto názoru, ktorý okrem D. Třeštíka zastáva aj G. Labuda, predpokladáme, že Nitriansko bolo na základe dohody z 829 misijným územím Pasova.

O ďalšom cirkevnoprávnom postavení Nitrianska až do roku 869 resp. 880 nemáme žiadne správy. Ak by územie Nitrianska nespadalo pod pasovské biskupstvo je otázne, či po pripojení Nitrianska k Morave roku 833 tam pôsobiace salzburské duchovenstvo by naďalej vykonávalo svoju činnosť, či tam nebolo z politických dôvodov vyslané pasovské duchovenstvo pôsobiace na Morave. Na túto otázku sa však z dôvodu nedostatku prameňov nedá zodpovedať.

Ďalšou otázkou je, či sa Nitriansko stalo pred rokom 869, kedy bola zriadená panónsko-moravská diecéza, súčasťou salzburskej arcidiecézy, či nebolo len susediacim územím, kde bola vykonávaná misijná činnosť. Akú dlhú dobu po pripojení Nitrianska k Morave bolo toto územie misijnou oblasťou? Podľa R. Marsinu o začiatkoch cirkevnej organizácie možno hovoriť vtedy, keď misionárska činnosť dosiahla určitý stupeň pokresťančenia krajiny a obyvateľov a keď sa od provizórií začalo prechádzať k definitíve, teda k stavbe murovaných kos-

K niektorým otázkam cirkevnoprávneho postavenia Veľkej Moravy

tolov. R. Marsina považuje Pribinov kostolík v Nitre za hlavný kostol kristianizačnej misie v Nitrianskom kniežatstve a jeho postavenie pokladá za začiatok cirkevnej organizácie na tomto území.

Počet kostolov sa na území Veľkej Moravy zvyšoval ešte pred príchodom byzantskej misie. Ako vieme z listu Rastislava byzantskému cisárovi Michalovi III. na Veľkej Morave pôsobili misionári z Talianska, Grécka a Nemecka. Je teda pravdepodobné, že s ich pôsobením je možné spojiť aj používanie liturgických predmetov a stavbu kresťanských kostolov ako nám to dokazujú nálezy z Bojnej a Mikulčíc. Pri vykopávkach v Mikulčiciach archeológovia zistili, že kostoly neboli postavané naraz a že niektoré z nich boli postavené ešte pred príchodom byzantskej misie.

Významným, z pohľadu cirkevnoprávneho usporiadanie, je príchod byzantskej misie v roku 863. Príchodom Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu sa doterajšie cirkevnoprávne usporiadanie nezmenilo. Predpokladá sa, že nedošlo ani k vyhnaniu bavorských kňazov pôsobiacich na našom území. Je zaujímavé, že v byzantskej misii nebol biskup. Účasť biskupa pri misionárskej činnosti nebola v tej dobe neobvyklá (napr. salzburský arcibiskup Rupert na začiatku 8. storočia v Bavorsku, pražský biskup Vojtech koncom 10. storočia v Prusku). R. Marsina sa domnieva, že byzantský cisár a konštantínopolský patriarcha neposlali na Veľkú Moravu biskupa azda preto, že si boli vedomí, že išlo o územie patriace z cirkevnoprávneho hľadiska Rímu.

Keďže Cyril ani Metod nemali biskupské svätenie a pre rozvoj svojej misie na Veľkej Morave potrebovali pre svojich žiakov kňazskú a diakonskú vysviacku, vybrali sa cez Blatnohrad a Akvileju do Benátok. Z Benátok sa mali pravdepodobne loďou plaviť do Carihradu. Keďže sa dozvedeli o štátnom prevrate v Byzantskej ríši a zastihlo ich pozvanie do Ríma k pápežovi Mikulášovi I., vybrali sa do Ríma. Predpokladáme, že pápež týmto pozvaním sledoval okrem iného svoj zámer obnoviť zaniknutú provinciu rímskeho patriarchátu - Ilyrika. Po príchode do Ríma bol na pápežskom stolci už Hadrián II., ktorý ustanovil Metoda biskupom. Informáciu o ustanovení Metoda biskupom pápežom Hadriánom II. v roku 869 nájdeme v kapitole VIII. Života Metoda. Metod bol ustanovený (arci)biskupom Panónie so sídlom v Sirmiu (dnes Sriemská Mitrovica v Srbsku), kde bolo sídlo v tej dobe už zaniknutej diecézy a kde pôsobil jeden zo sedemdesiatich apoštolov - sv. Andronikus. Bavorskí kňazi boli z Veľkej Moravy vyhnaní v roku 871, nie však v súvislosti so vznikom panónsko-moravskej arcidiecézy, ale po víťazstve Svätopluka nad Frankami.

Salzburský arcibiskup Adalwin spolu s pasovským biskupom Ermanrichom nesúhlasili s Metodovým menovaním a ustanovením samostatnej cirkevnej provincie so sídlom v Sirmiu. Metod bol v lete 870 predvolaný na synodu zvolanú kráľom Ľudovítom Nemcom do Rezna. V kapitole IX. Života Metoda nájdeme zmienku o výhradách bavorských biskupov a odpovedi Metoda, že územie, pre ktoré bol ustanovený biskupom, nespadá pod ich právomoc a že sa riadi rozhodnutím pápeža. Metod tiež vyčítal bavorským biskupom, že svojim pôsobením v Panónii porušujú kanonické právo. Po ukončení synody sa Metod do Panónie nevrátil, lebo ho nemeckí biskupi držali dva a pol roka v zajatí v kláštore v Ellwangene vo Švábsku. Metod bol prepustený až na konci roku 873 po intervencii pápeža Jána VIII. doručenej bavorským biskupom prostredníctvom legáta Pavla z Ankony. Metod sa teda mohol ujať svojej funkcie na čele panónsko-moravskej arcidiecézy. Ako nás informuje kapitola X. Života Metoda Svätopluk mu dal do správy všetky chrámy a klerikov vo všetkých mestách. Je pravdepodobné, že príchod Metoda roku 873 vo funkcii arcibiskupa nemal vplyv na existenciu dvoch archipresbyteriátov na území Veľkej Moravy: moravského a nitrianskeho.

Je pravdepodobné, že pápež Ján VIII. intervenoval za prepustenie Metoda na základe Svätoplukovej žiadosti. Z kapitoly X. Života Metoda vyplýva, že kráľ Svätopluk sa obrátil v roku 873 do Ríma s prosbou o arcibiskupa. Môžeme teda predpokladať, že o Metodovom ustanovení arcibiskupom pápežom Hadriánom II. v roku 869 Svätopluk nevedel. Pápež totiž po Koceľovej žiadosti o vyslanie učiteľa najprv rozšíril oblasť Metodovej pôsobnosti aj na územie Rastislava a Svätopluka (ako to vyplýva z listu Gloria in excelsis Deo) a následne po Koceľovej žiadosti menoval Metoda arcibiskupom v Panónii (s územnou právomocou aj na Veľkej Morave). Keďže sa Metod po návrate z Ríma v roku 870 zastavil len u Koceľa, Svätopluk o jeho menovaní pravdepodobne nevedel. Takto bol Svätopluk postavený pred hotovú záležitosť, slávnostný príchod Metoda na Veľkú Moravu v roku 873 spolu s legátom Pavlom z Ankony sa však udial s jeho súhlasom, keďže o ustanovenie arcibiskupa pápeža požiadal.

O období rokov 873 až 879 nemáme veľa informácií. Zo Života Metoda sa dozvedáme o úkladoch bavorských kňazov (hlavne Wichinga) voči Metodovi, ktorý bol neprávom obviňovaný zo šírenia bludov a slávenia liturgie v staroslovienčine, čo mu bolo po prepustení z bavorského väzenia zakázané. Svätopluk, ktorý nebol oprávnený riešiť tieto vnútrocirkevné spory, sa rozhodol v roku 879 túto záležitosť predložiť na vyriešenie do Ríma. Pápež bol v tej dobe na strane kráľa Svätopluka ako to dosvedčuje listina Scire vos volumus, v nej uisťuje pápež Ján VIII. Svätopluka o svojej otcovskej láske. Pápež uvádza, že zaraďuje Svätopluka medzi „duchovných synov" (spiritualis filius) sv. Petra. Len sporadicky sa v pápežských listinách objavuje označenie „jediný syn" (unicus filius), ktoré bolo vyhradené len cisárom alebo ašpirantom na tento post. Toto označenie nájdeme napr. u Ľudovíta III., Lothara a dokonca v roku 880 a 885 tiež u Svätopluka ako jediného slovanského panovníka.

PRIVILEGIUM ECCLESIAE MORAVIENSIS

Výsady panónsko-moravskej diecézy, ktoré získala od pápeža, sa označujú ako Privilegium ecclesia Moraviensis. Samotná listina s privilégiom sa nezachovala, ale o privilégiu sa zmieňuje pápež Ján VIII. v bule Industriae tuae z roku 880. Z uvedenej buly je síce zrejmé, že pápež potvrdzuje právomoci udelené Metodovi jeho predchodcom Hadriánom II., Industriae tuae však obsahuje ďalšie zmocnenia a výpočet Metodových právomocí. Bula totiž stanovuje, že Metodovo privilégium má zostať naveky platné v rozsahu ako bolo udelené jeho predchodcami. Predchodcom sa myslí pápež Hadrián II., ktorý v roku 869 ustanovil Metoda arcibiskupom a pápežským legátom. Listina vydaná v tejto súvislosti pápežom Hadriánom II. sa však nezachovala. Mohla by ňou byť aj listina Gloria in excelsis Deo z roku 869, ktorá potvrdzuje supremáciu Ríma nad územím Panónie a Veľkej Moravy.

LISTINA INDUSTRIAE TUAE JE VÝZNAMNÁ Z PRÁVNEHO POHĽADU Z TÝCHTO DÔVODOV:

a) Pápež posiela Metoda aby podľa kanonického práva sám spravoval všetky cirkevné záležitosti.
b) Metodovi podriaďuje všetok klérus (kňazov, diakonov a klerikov akéhokoľvek stupňa) v novej cirkevnej provincii podľa zákonných ustanovení (capitulorum), ktoré mu dal a Svätoplukovi poslal.
c) Pápež v bule Industriae tuae uznáva oprávnenie Svätopluka zriaďovať so súhlasom Metoda biskupstvá a navrhovať kandidátov na biskupov.

Na základe vyššie uvedeného je možne tvrdiť, že Industriae tuae obsahuje právny základ Privilegia ecclesia Moraviensis. V texte buly nachádzame zmienku o privilégiu hlavne vo výraze zákonných ustanovení (capitula) a v potvrdení privilégia udeleného Metodovi pápežovým predchodcami (ei privilegium confirmavimus).

VÝSOSTNÉ PRÁVA PANOVNÍKA VO VZŤAHU K CIRKEVNEJ SPRÁVE VEĽKEJ MORAVY

Podľa F. Robeneka bol za vlády Svätopluka podobný pomer cirkvi k štátu aký sa ustálil za vlády prvého uhorského kráľa Štefana I., a to preto, že i Svätopluk uplatňoval určité výsostné práva v súvislosti s cirkevnou správou Veľkej Moravy. Oprávnenie Svätopluka dokazuje viacero skutočností. V dobe po prepustení Metoda z bavorského väzenia Svätopluk vykonával patronátne práva a mal právo voľby biskupa. Toto jeho oprávnenie dokazuje skutočnosť, že po návrate Metoda na Veľkú Moravu mu Svätopluk odovzdal moc nad cirkvou na svojom území ako sa dočítame v kapitole X. Života Metoda. Z buly Industriae tuae rozumieme, že Svätopluk vybral pre novú diecézu v Nitre biskupa Wichinga a posiela ho do Ríma, aby bol vysvätený. Potvrdenie, že Svätopluk vybral za biskupa Wichinga, nájdeme aj v liste bavorských biskupov pápežovi Jánovi IX. z roku 900. Pápež v bule Industriae tuae nielenže uznáva právomoc Svätopluka menovať biskupov, ale nabáda ho, aby tak činil aj naďalej. Ďalej ho informuje, aby v prípade potreby poslal do Ríma so súhlasom arcibiskupa ešte ďalšieho vhodného kňaza, ktorý by mohol byť vysvätený za biskupa pre inú časť jeho ríše, v ktorej by mohlo vzniknúť ďalšie biskupstvo. Vysvätením ďalšieho biskupa by Veľkomoravská ríša mala, spolu s metropolitom Metodom a sufragánom Wichingom, troch biskupov, ktorí sú potrební preto, aby mohli bez pomoci ďalšieho biskupa z inej diecézy vysvätiť ďalších biskupov moravskej cirkevnej provincie. Túto kanonickú zásadu potreby troch biskupov k vysväteniu ďalšieho biskupa potvrdzuje pápež aj v bule Industriae tuae. Industriae tuae však čiastočne panovníkov výber biskupa obmedzuje, pretože tvrdí, že panovník môže vybrať ďalšieho kandidáta na biskupa len so súhlasom arcibiskupa. V cirkevných záležitostiach sa teda Svätopluk podľa Industriae tuae mal riadiť pokynmi svojho metropolitu. V prvých rokoch po zriadení panónsko-moravskej arcidiecézy neboli teda dané kráľovi Svätoplukovi neobmedzené výsostné práva, keďže časť z nich bola priznaná Metodovi, ktorý bol i pápežským legátom. Privilégium Metoda teda obsahovalo také práva, aké mali v tej dobe pápežskí legáti podľa platného kanonického práva.

Vyššie uvedené oprávnenia arcibiskupa Metoda sú výrazne obmedzené listom pápeža Štefana V. Quia te zelo fidei adresovanému Svätoplukovi z roku 885. Z listu vyplýva, že obmedzenia sa týkajú len osoby Metoda (ad personam). F. Robenek sa však domnieva, že legačná právomoc arcibiskupa (ale aj Metodových nástupcov) bola týmto listom prenesená na panovníka - Svätopluka. Kráľ sa stal totiž strážcom čistoty viery a Wiching vykonávateľom cirkevných úkonov. Je pozoruhodné, že pápež sa listom obracia priamo na kráľa, keďže list sa týka záležitostí metropolitu Metoda - išlo o otázky veroučné a disciplinárne. Podľa listu pápež posiela Wichinga, ktorý má mať na starosti cirkev, ktorá mu bola zverená (rozumej nitriansku diecézu). Z listu teda nevyplýva, že by pápež ustanovil Wichinga Metodovým nástupcom.

V inštrukcii (označovanej ako Commonitorium) pápeža Štefana V. určenej pápežským legátom biskupovi Dominikovi a kňazom Jánovi a Štefanovi, ktorí boli v roku 885 vyslaní na Veľkú Moravu, nachádzame príkaz, aby Gorazd, ktorého Metod určil za svojho nástupcu, nevykonával svoj úrad, teda nespravoval moravskú cirkevnú provinciu, pokiaľ nenavštívi pápeža a celú záležitosť mu nevysvetlí. Commonitorium je pre nás spolu so Životom Metoda podkladom, ktorý ukazuje, že Metod pred smrťou určil svojho nástupcu. Metodov odkaz, aby jeho nástupcom bol Gorazd, však nemožno chápať tak, že by Metod ustanovil Gorazda arcibiskupom. Metod bol právnik a poznal svoju právomoc stanovenú kanonickým právom, preto je treba jeho poslednú vôľu vykladať len ako návrh či odporúčanie. Nemáme informácie, kedy a akým spôsobom bol Gorazd po Metodovej smrti ustanovený arcibiskupom (a či sa tak vôbec stalo), vieme len na základe Commonitoria, že pápež mu zakázal vykonávať jeho úrad. Zákaz, ktorý obsahuje inštrukcia, by bolo možné rozumieť aj tak, že (arci)biskupský úrad už vykonával. Jeho predvolanie do Ríma k pápežovi by mohlo byť potvrdením jeho biskupskej hodnosti (mohol byť vysvätený Metodom a ďalšími dvomi biskupmi na základe právomoci udelenej Metodovi v bule Industriae tuae, jeho vysviacka však nie je doložená historickými prameňmi), lebo záležitosti a spory biskupov mohol podľa uznesení 8. ekumenického koncilu z roku 870 rozsúdiť len príslušný patriarcha, t.j. v tomto prípade pápež. Ak by nebol Gorazd biskupom vyriešil by azda jeho vec biskup Wiching, alebo pápežský legát biskup Dominik.

VZŤAH VEĽKOMORAVSKEJ RÍŠE K PÁPEŽSKÉ KÚRII

V bule Industriae tuae nachádzame zmienku, že sa Svätopluk so svojimi veľmoži a všetkým ľudom dáva pod patronát (patronatus) svätého Petra a jeho námestníka - pápeža. Kráľ Svätopluk sa teda vzdal svojich väzieb na svetských panovníkov - podriadenosti Franskej ríši. Stal sa priamym podriadeným patronátu sv. Petra. Z právneho hľadiska je však nutné zmieniť, že Svätoplukovo podriadenie sa by nemalo také účinky, keby nebolo akceptované pápežom a chránené jeho autoritou. Práve Industriae tuae potvrdzuje na jednej strane poskytnutie bezprostredného pápežského patronátu Svätoplukovi, ale na druhej strane dáva pápežovi ochranu (aj keď nie dostatočnú) pred zásahmi z Franské ríše. Svätoplukovi sa dostalo uznania jeho postavenia v rámci universum Christianorum Romanorum. Potvrdenie Svätoplukovej podriadenosti pápežom znamenalo, že Svätoplukova ríša sa stala rovnoprávnym štátnym útvarom Európy 9. storočia - štátnym útvarom nezávislým na Franskej ríši. Industriae tuae je teda dokumentom aj politického charakteru - viacnásobným privilégiom zapadajúcim do pápežskej politiky tej doby, ktorá sa pokúšala vytvoriť určitú podporu v slovanských krajinách a získať ich na svoju stranu pre pápežské plány voči Franskej aj Byzantskej ríši. Rímsky patronát nielenže potvrdzoval kráľovi Svätoplukovi jeho samostatnosť, ale udeľoval mu i určité apoštolské práva, ktoré mu boli potvrdené a rozšírené (boli odobraté Metodovi kvôli intrigám Wichinga) v liste Quia te zelo fidei. Tento list teda znamená potvrdenie ochrany sv. Petra (pápežského patronátu) z roku 880 a z hľadiska medzinárodného práva uznanie samostatnosti Svätoplukovej ríše.

Podobnosť podriadenosti Veľkej Moravy pápežovi z doby kráľa Svätopluka nachádzame o 120 - 130 rokov neskôr v prípade Poľska a Uhorska. Poslovia poľského panovníka Boleslava Chrabrého prišli za pápežom do Ríma s ponukou darovania poľského územia stolcu sv. Petra výmenou za sľub arcibiskupstva. Aj uhorský kráľ Štefan I. daroval svoju krajinu sv. Petrovi a získal za to arcibiskupstvo.

NITRIANSKE BISKUPSTVO

V roku 880 bolo v Nitre založené biskupstvo a jeho prvým biskupom sa stal franský kňaz Wiching. Nitriansky biskup bol sufragánom arcibiskupa Metoda. Wiching nebol dlho nitrianskym biskupom, keďže niekedy na prelome rokov 890 - 891 opustil biskupstvo (azda boli sklamaný, že sa nestal Metodovým nástupcom po roku 885) a vstúpil do služieb východofranského kráľa Arnulfa s cieľom získať funkciu pasovského biskupa. V roku 898 ho Arnulf, už ako cisár Rímskej ríše, dosadil na pasovský biskupský stolec. Synoda zvolaná roku 899 salzburským arcibiskupom Theotmarom ale Wichinga zosadila, pretože bol menovaný v rozpore s kanonickým právom. Formálne však nikdy neprestal byť biskupom v Nitre a nemohol teda byť zároveň aj biskupom v Pasove.

Po odchode Wichinga do Bavorska zostal nitriansky biskupský stolec pravdepodobne neobsadený. Keď v roku 899 vyslal pápež Ján IX. na Veľkú Moravu troch legátov - arcibiskupa Jána, biskupov Benedikta a Daniela, ktorí vysvätili nového moravského arcibiskupa a troch jeho sufragánov, domnievame sa, že jedným zo sufragánov bol aj nitriansky biskup. Jeho meno nám však nie je známe a tiež nevieme ako dlho sa na biskupskom stolci v Nitre udržal, pretože v roku 907 bola Veľkomoravská ríša rozvrátená. V Schematizme Nitrianskej diecézy je uvedený ako Anonymus (900 - 906?).

O územnom rozsahu nitrianskej diecézy nemáme dostatok hodnoverných údajov. Môžeme však predpokladať, že jej jadro tvorilo územie Nitrianska. Jej veľkosť však súvisela s výbojmi veľkomoravských panovníkov a závisela tiež od prípadnej existencie ďalších diecéz na novozískanom území (Krakov, Debrov). Existencia týchto dvoch diecéz sa predpokladá v roku 899, kedy boli ustanovení arcibiskup a traja biskupi. Debrovská diecéza (dnes Feldebrő v Maďarsku) sa nachádzala na území Bukových hor a siahala až do stredného Potisia. Jej vznik mohol súvisieť s podmanením Slovenov z Potisia, o čom je zmienka v liste salzburského arcibiskupa a jeho sufragánov pápežovi Jánovi IX. z roku 900. Počiatky cirkevnej organizácie na území Malopoľska spájal s Metodovou misiou poľský historik J. Widajewicz. Táto misia mala podliehať nitrianskemu biskupovi Wichingovi. Zdôvodňoval to vyššie spomínaným listom salzburského arcibiskupa z roku 900, v ktorom je zmienka o Wichingovi a jeho ceste k akémusi čerstvo pokrstenému národu (neophita gens), porazenému Svätoplukom a obrátenému z pohanstva na kresťanstvo. Ako vysvetľuje iný poľský historik H. Łowmiański pojem „neophita gens" sa nemá vykladať ako Vislania, ale potiskí Slovania. Tento názor v slovenskej historiografii zastáva aj J. Steinhübel.

V súvislosti s ďalším cirkevnosprávnym vývojom územia Nitrianska sa domnievame, že zmena nadvlády nad územím neznamenala automaticky začlenenie územia do priľahlej diecézy. Územie Nitrianska nikdy nespadalo pod územnú jurisdikciu pražskej diecézy a to ani krátkodobo počas českých útokov na západné Slovensko. Ako úplne nepravdepodobné a neprimerané vidí tieto úvahy o jurisdikcii pražského biskupa nad Nitrianskom po vzniku ostrihomského arcibiskupstva aj R. Marsina. Ani obsadenie Nitrianska Poliakmi začiatkom 11. storočia neznamenalo podľa J. Steinhübela, že by Boleslav Chrabrý zmenil cirkevnú správu podmanených a závislých území a pripojil ich k hniezdenskej cirkevnej provincii. Nitriansko podľa neho aj podkrátkodobou poľskou nadvládou patrilo bez prerušenia ostrihomskej arcidiecézy.

Domnievame sa, že územie Nitrianska ani jeho časť nikdy nespadalo ani pod Vratislavskú diecézu. Územie neskoršieho Trenčianskeho komitátu nebolo síce v čase vzniku ostrihomskej arcidiecézy ešte súčasťou Uhorska, nesúhlasíme však s názorom, že by Trenčiansky komitát bol pričlenený k práve založenej diecéze vratislavskej. Tej síce patrila kastelánia Trecen, mnohí historici ju však chybne stotožňujú s Trenčínom. Listina, ktorá kastelániu Trecen spomína pochádza až z 23. apríla 1155 a je v nej veľa mena Trecen aj nemecký ekvivalent (Recen, Ritschen bei Brieg), čo jednoznačne vylučuje, že by šlo o Trenčín.

BYSTRÍK BUGAN

***„Hovorím vám: Každému, kto má, ešte sa pridá, ale kto nemá, tomu sa vezme aj to, čo má.“ „A mojich nepriateľov, čo nechceli, aby som nad nimi kraľoval, priveďte sem a pobite ich predo mnou!“* Lk 19, 26-27**

***„On im povedal: Ale teraz, kto má mešec, nech si ho vezme, takisto aj kapsu, a kto nemá, nech predá šaty a kúpi si meč.“* Lk 22, 36**

MERAB SURGULADZE

Koncil, ktorý určil osud kresťanstva

V 11. storočí sa vyostruje konflikt s moslimským svetom. Od Španielska po Sicíliu sa začína boj vedený pod náboženskými vlajkami, ktorý umožňuje Rímu, aby si upevnil svoju duchovnú autoritu v celej Európe.

Treba poznamenať, že iniciátorom zjednotenia kresťanov bol práve islam, ktorý už vtedy šíril svoju vieru prostredníctvom džihádu. Džihád znamená po arabsky „horlenie“, a teda nielen svätú vojnu. Džihád je vášnivé šírenie islamu, ku ktorému môže dochádzať v rozličných oblastiach. Poznáme niekoľko úrovní tohto pojmu: džihád v sebe - teda poznanie Koránu, výchova seba samého k pravej viere; džihád v rodine - teda výchova blízkych v islamskom duchu; pokojný džihád - misionárska činnosť, pokojné šírenie islamu medzi národmi; džihád „gazavat“ - svätá vojna, šírenie islamu pomocou zbraní. Západní a východní kresťania pocítili v stredoveku na vlastnej koži iba toto posledné štádium džihádu.

Odkaz svätej vojny sa stal najvplyvnejším prostriedkom zjednotenia Arabov. Hoci prorok Mohamed vyčlenil židov a kresťanov ako „ľud znalý Knihy“, ustanovil im v arabskom štáte špeciálne postavenie a pravoverní (teda moslimovia) s nimi mohli viesť užitočný spor; v skutočnosti sa však jeho predstava nenaplnila. Arabi si sústavne plietli židov a kresťanov s pohanmi, ktorých prorok odporúčal nešetriť. Tento príkaz moslimskí vládcovia a duchovní vodcovia vysvetľovali tak, že neverní musia byť vyhubení, alebo sa stať otrokmi. Spôsob života Arabov, podobne ako všetkých kočovných národov, sa spájal s výpadmi ďaleko za hranice svoje vlasti. Teraz dostali priam nové ospravedlnenie pre expanziu a presídlenie a hľadanie nových obchodných ciest. Jeho podstata spočívala v tom, že Arabi sú vyvolení boží národ povolaný šíriť vieru. Každý bojovník šiel do útoku v nádeji, že získa za chrabrosť zaslúžený odpočinok a po smrti odmenu v raji. Kresťanské štáty na pobreží Stredozemného mora ovládal sústavný strach pred vpádom Arabov, ktorí obsadili Španielsko a severnú Afriku. Arabi si zvolili v regióne na území súčasného Tuniska oporné základne a od počiatku 9. storočia uskutočňovali pirátske útoky na ostrovy a severné pobrežie Stredozemného mora. V 20-tych rokoch 9. storočia si upevnili svoje postavenie na Kréte a Sicílii. Práve Sicília sa stala ich základňou pre ďalšiu expanziu. V 40-tych rokoch 9. storočia obsadili juhotaliansku Apúliu, útočili na Neapol, Amalfi, Salerno, roku 847 vypálili dokonca predmestia samotného Ríma! Koncom 9. storočia už ovládali Sardíniu a Korziku. Vtedy sa usadili v južnej časti Provensálska a začali uskutočňovať nájazdy pozdĺž toku Rhôny až po Alpy. Obsadzovali horské priesmyky, cez ktoré viedli obchodné cesty a nivočili prekvitajúce doliny. Arabi vykrádali dediny a mestá, do otroctva predávali mnohých obyvateľov, zvlášť ženy a deti.

Počas prvej polovice 11. storočia sa touto situáciou začali pozorne zaoberať predovšetkým talianske mestá na počiatku svojho rozkvetu, ktorých záujem o zmenu pomeru síl v Stredomorí rástol, podobne ako ich možnosť zúčastniť sa v tomto zápase. Už v polovici 11. storočia vznikajú prvé prejavy spolupráce medzi mestami a rytierstvom. V tom čase sa talianske mestské štáty nielenže ekonomicky upevňovali, ale disponovali aj vlastnou flotilou, ktorá sa mohla vojenských operácii zúčastniť.

Rím si vtedy naplnil pokladnicu a stabilizoval svoje medzinárodné postavenie. Kulminačným bodom pomerov medzinárodnej situácie v Stredomorí bola prítomnosť Normanov, ktorí sa v 11. storočí zapojili do boja s Arabmi. V Normanoch, ktorí založili vojvodstvo Apúlia a Kalábria, našiel Rím spoľahlivú bariéru voči arabskému nebezpečenstvu z juhu. Normani obsadili Sicíliu (1061-1072), čo im umožnilo vytvoriť silný štátny útvar, v ktorom sa úspešne spájala ich stará námorná obchodná skúsenosť s novým vojensko-feudálnym poriadkom. V plánoch ich vodcov sa postupne črtala idea vytvorenia mohutného vojensko-obchodného ústredného stredomorského štátu, ktorý by mohol zadržiavať Arabov, a zároveň viesť proti nim útočnú vojnu.

V Španielsku vzniká proti arabskej nadvláde osloboditeľské hnutie reconquista. Do tohto hnutia sa zapojili aj mnohí predstavitelia európskeho rytierstva. V rokoch 1063-1064 sa cez Pyreneje vydali rytieri z Akvitánie a grófstva v Toulouse a porazili Arabov v bitke pri Barbastre. Začiatkom 70-tych rokov sa tam vypravili rytieri na čele s grófom Eblesom II. de Roucy. Na dobytí Arabmi obsadeného mesta Toledo sa roku 1085 spolu s kastílskym kráľom Alfonzom VI. Chrabrým zúčastnili i nemeckí rytieri. Potom, čo roku 1086 porazili Arabi kresťanské vojsko pri Zallaqe, kresťania vo Francúzsku znovu sformovali armádu. Na jej čele stál vojvoda Hugo I. Burgundský a gróf Raymond de Toulouse, neskorší vodca provensálskych oddielov v prvej krížovej výprave. V bojových operáciách sa prejavil aj melunský vikomnt Guillame le Charpentier, ktorý sa o niekoľko rokov tiež vydal bojovať do Palestíny.

Rím sa vtedy rozhodol pre účasť na aktivácii týchto výprav. Pápež Alexander II., žehnajúc výprave roku 1063-1064, vyhlásil; že každému, kto pôjde bojovať do Španielska v mene Svätého Kríža, sa odpúšťajú hriechy a následne vyslal k juhofrancúzskym rytierom svojho legáta. Aktivitu Cirkvi na reconquiste zaznamenali i súčasníci: arabský kronikár Ibn Chaján, keď po bitke pri Barbastre nazýva veliteľa kresťanského vojska „vodcom rytierstva Ríma“.

Keď pápež Gregor VII. nabádal francúzskych rytierov na ťaženie roku 1073, povolil im vlastniť vybojované územia pod podmienkou, že Francúzi uznajú suverenitu moci Ríma v týchto oblastiach. Veď Španielsko bolo podľa slov Gregora VII. oddané svätému Petrovi už od najstarších čias. Boje francúzskeho a nemeckého rytierstva v Španielsku sa podobali na neskoršie krížové výpravy podľa hesiel, obsahu i formy. Rím tiež podporil vojenské postupy Normanov na Sicílii a v južnom Taliansku. Vodca Normanov Robert Guiscard, ktorý sa stal vojvodom Apúlie a Kalábrie, uznal roku 1059 pápeža za svojho suzeréna. Zaviazal sa platiť mu ročnú daň, dávať mu k dispozícii vojenskú pomoc, chrániť ho a obhajovať nedotknuteľnosť Svätej stolice. Rím stál aj na strane vojvodovej expanzie na Sicíliu roku 1061, ktorá následne ostrov oslobodila spod arabskej nadvlády.

Žiada sa spomenúť aj postupné zjednotenie kresťanov a ich vodcov okolo pápeža. Už vojny o Sicíliu sa zúčastnila flotila mesta Pisa, ktorá uskutočnila roku 1063 útok na Palermo. Následne sa do boja o vytlačenie Arabov zo Stredomoria zapojili aj iné prímorské talianske mestá. Rím tieto iniciatívy podporoval.

Roku 1087 spojená flotila miest Pisa, Amalfi a Janov, prenikla do prístavu Mahdia na území dnešného Tuniska. Tento námornícky manéver v severnej Afrike súvisel s vojnou, ktorú viedli kresťania proti Arabom z dynastie Almoravidovcov v Španielsku. Pisania napríklad roku 1092 pomohli kráľovi Alfonzovi VI. Kastílskemu v boji o Valenciu.

V tom čase sa výnimočne preslávil svojimi hrdinskými skutkami španielsky rytier Cid Campeador, ktorý pomocou tisícky rytierov dokázal rozprášiť mnohonásobne početnejšie pluky Arabov (Maurov). Jeho skutočné meno Rodrigo Díaz de Vivar by si mal pamätať a pripomínať každý kresťan, lebo preslávil meno Cirkvi v reconquiste. Definitívne ovládol Valenciu 15. 7. 1094 a zvíťazil tak nad Almoravidovcami. Valencii vládol až do smrti ako nezávislý vládca. Cid Kastílsky je ospievaný v epose Pieseň o mojom Cidovi. Jeho obraz nachádzame nielen v španielskych literárnych pamiatkach, ale i u Pierra Corneilla a J. G. Herdera. Keď Cid roku 1099 zomrel, smutná správa o tejto udalosti zastihla kresťanov uprostred finálneho triumfu prvej krížovej výpravy. Toto veľké vojenské hnutie s cieľom vzdorovať moslimom z Východu bolo analógiou a sčasti dôsledkom zápasu s Almoravidovcami, ktoré začal Alfonz VI. a Cid na západe - a práve vtedy kulminovalo. V ten istý mesiac ako Cid, umrel i pápež Urban II., ktorý mimoriadnym spôsobom podporoval krížové výpravy a v tom istom roku Gottfried von Bullion založil Jeruzalemské kráľovstvo, obklopené moslimskými panstvami. Kráľovstvo sa podobalo na panstvo vo Valencii, ktoré založil Cid niekoľko rokov predtým. No ak Jeruza-

lemské kráľovstvo, opierajúce sa o entuziazmus a sily celého kresťanského sveta netrvalo večne, ako sa mohla svojmu osudu vyhnúť Valencia, ktorá sa spoliehala iba na Campreadorove sily? No na týchto ťažko vydobytých územiach ustanovil Cid takú pevnú ochranu, že ešte tri roky po jeho smrti dokázala toto územia ubrániť jeho vdova Ximena. Žiaľ, v Španielsku nevzniklo križiacke hnutie, ktoré by ochránila Cidovo dielo. Príťažlivosť novej módy a silnejúca úcta k Svätej zemi, lákali do Sýrie i španielskych rytierov, ktorí zabúdali na svoju vlastnú vojnu s andalúzskymi Maurami. Sám kráľ Pedro I. Aragónsky sa roku 1101 zúčastnil krížovej výpravy do Jeruzalema - v čase, keď Cidova vdova Xiména potrebovala jeho pomoc proti maurským útočníkom. Záujem o Svätú zem bol taký veľký, že pápeži museli niekoľkokrát španielskym rytierom výpravy do Palestíny dokonca zakázať a napomenúť ich, že účasť v krížových výpravách na západe má v božích očiach rovnakú hodnotu, akoby bojovali na východnom bojisku. Nesmelo dôjsť k oslabeniu kresťanstva v Španielsku, aby to nevyužil protivník a neuskutočnil zničujúci úder v tyle o to viac, že moslimovia vyhlásili svätú vojnu neveriacim. Treba poznamenať i fakt, že Arabi mohli v tom čase bez zvláštneho úsilia zhromaždiť vyše stotisíc vojakov v samotnom Španielsku alebo dopraviť ich zo severnej Afriky. Okrem toho mali Arabi veľkolepú flotilu. Tieto skutočnosti nútili Rím k neustálemu napätiu, ktoré sa ešte zvýšilo po strate Valencie a smrti znamenitého bojovníka a veliteľa Cida. Treba poznamenať, že v tom čase bol Rím silou, ktorá bola schopná zjednotiť všetkých kresťanov okolo seba proti útokom z Východu. Tomu veľmi dobre rozumeli pápeži Alexander II., Viktor III. a Gregor VII. Veď proti centralizovanému Východu musel západ taktiež postaviť centralizovanú silu schopnú vystáť a obrániť ako európske štáty, tak i všetkých kresťanov žijúcich na Východe. Rím vytváral akoby strategickú bariéru a následne tým ochránil od úplného zničenia a asimilácie národy kresťanských štátov, i kresťanstvo samotné.

V poslednej tretine 11. storočia nitky európskej politiky viedli k pápežovi. Rím sa stal jediným centrom schopným zjednotiť európskych feudálov. Pod jeho egydou sa zjednotili i sily východných kresťanských štátov. Vojenským a politickým úspechom bolo v tom čase vytvorenie rytierskych rádov na čele veľmajstrami, ktorí boli podriadení priamo svätej Cirkvi. Do týchto rádov mohli vstupovať predstavitelia celého kresťanského sveta. Vytvorením podobných rádov sa Rím usiloval zjednotiť silu kresťanského vojenstva pod vedením veľmajstrov, ktorí by tak sústredili vo svojich rukách duchovnú i svetskú moc. Veľmajster bol povinný byť príkladom pre celé rytierstvo. Bol prvým vojakom - rytierom, a zároveň slúžil Ježišovi. Rozkoše, bohatstvo, všemožné privilégiá a zábavy feudálov boli preňho neprijateľné. Rytieri boli povinní žiť asketickým spôsobom, byť profesionálnymi vojakmi, dodržiavať železnú disciplínu, slúžiť kresťanstvu a Cirkvi. Výsledkom bolo vytvorenie ťažkej rytierskej kavalérie, ktorej úderu na bojovom poli sa dalo ťažko odporovať.

Na druhej strane sa tým Rím snažil vplývať na niektorých feudálov, ktorí zabúdali na skutočné ciele krížových výprav. Keď bol Pánov hrob v Jeruzaleme oslobodený, vznikli rády templárov, teutónov a hospitalierov, ktorí zjednotili mnohých križiakov Západu i Východu. Ešte predtým, než pápež Urban II. prekročil roku 1095 Alpy, navštívil mesto Valence na rieke Rhôna a Le Puy, kde sa stretol s prelátom-biskupom Adhemarom de Monteil, ktorý niekoľko rokov pobýval na modlitbách v Jeruzaleme a o svojich dojmoch z tejto púte sa podelil i s pápežom.

Po návšteve Le Puy Urban II. pozval všetkých katolíckych biskupov na cirkevný koncil v Clermonte v novembri toho istého roku. Potom pobýval na juhu Francúzska v Narbonne. V Provensálsku býval v tom čase skúsený bojovník so saracénmi (európskymi moslimami arabského i tureckého pôvodu) Raymond de Saint-Gilles, gróf toulouský a markíz provensálsky. Ďalej Urban II. cestoval po stredomorskom pobreží do mesta Saint-Gilles a Lionu. Odtiaľ sa vybral do Cluny, kde bol kedysi priorom a kde posvätil oltár hlavného chrámu, ktorý bol dlhú dobu najväčším v západnej Európe. Práve z Clouny svojho času vzišla idea o účasti francúzskych rytierov o osloboditeľskej vojne v Španielsku proti okupantom. Tamojším mníchom sa už v tom čase podarilo preniknúť na Pyrenejský polostrov a založiť tam kláštory. Práve oni vyhlásili vojny s moslimami za sväté.

Opátstvo v Cluny bolo založené 11. septembra 910 za priamej účasti vojvodu akvitánskeho a grófa z Auvergne Guillama I., zvaného Zbožný. Rozpad cisárstva Karola I. spôsobil, že kresťanský Západ začal trpieť vzájomnými vojenskými konfliktami. Dokonca ani v kláštoroch nemohli nájsť ľudia rovnováhu a pokoj - pozemky pre cely vyčleňoval miestny seigneur a opát od neho úplne závisel v otázkach viery i hospodárstva. Na strohé pravidlá mníšskeho života vytvorené Benediktom z Nursie v VI. storočí sa zabudlo. Všetci katolíci so zdravým úsudkom chápali, že Cirkev potrebuje zásadnú obnovu.

Práve v tomto ťažkom čase situácii pomohol gróf Guillame, ktorý založil v centre Burgundska kláštor a do jeho čela postavil známeho askétu a učenca mnícha Bernona. Keď získal podporu pápeža Sergia III., ponechal Cluny úplnú autonómiu. Preto tento kláštor už nezávisel ani od svetských, ani od duchovných vládcov, no bol podriadený priamo pápežovi. Pritom ani pontifik nemal právo odňať kláštoru zem, či vnútiť mu predstaveného - nového opáta vyberali mnísi sami. Vďaka Bernonovej starostlivosti a jeho nástupníkovi Odonovi, sa Cluny rýchlo stalo popredným kresťanským centrom Európy. Mnísi sa tam nielen modlili, pracovali a dodržiavali strohé kláštorné pravidlá, ale i mnoho čítali a horlivo prepisovali knihy. Všeobecnú vážnosť, ktorú nadobudli v Európe mnísi z Cluny, chránila kláštor od výbojných barónov. Roku 931 získalo opátstvo právo prijímať pod svoju správu iné kláštory pripravené dodržiavať jeho regule. Na konci 10. storočia bolo takých kláštorov už približne tisíc.

Po pobyte v Cluny pápež odcestoval na sever do Sauvigny, kde sa poklonil hrobu pozostatkov opáta Majola, ktorého v minulom storočí zajali saracéni a ktorý sa zriekol pápežskej tiary, čím si získal slávu najnábožnejšieho predstaveného kláštora v Cluny.

Urban II. si bol nepochybne vedomý svojej roly. Rozumel nevyhnutnosti pomáhať byzantskému impériu, ktoré vyčerpalo svoje posledné sily a už nevládalo čeliť náporu nepriateľa. Seldžukovci vtrhli do Európy ničiac všetko, čo sa im postavilo do cesty, čím nútili kresťanov, aby sa zjednotili a vydali sa na krížové výpravy.

Súčasne chcel pápež zabezpečiť voľný prístup modliacich sa pútnikov do Svätej zeme. Už dlhé stáročia bolo pútnictvo neoddeliteľnou súčasťou života pravých kresťanov. Každoročne smerovali cez celú Európu tisíce pútnikov k uctievanej svätyni archanjela Michaela v Apúlii, k relikviám svätého Jakuba v Compostele, či v Burgundsku k relikviám spojeným so životom Márie Magdalény alebo do spomenutého opátstva v Cluny. Prichádzali do Ríma, aby sa pomodlili pri hrobe svätého Petra a Pavla (v 9. storočí saracénske bandy zavraždili skupinu anglosaských pútnikov na ceste do Ríma). Napriek tomu najvyššou túžbou všetkých pútnikov Západu a Východu bola Svätá zem - požehnané miesta, kde kráčali Spasiteľove nohy; miesto kde stál Jeho dom v Nazarete, či jeho kolíska v Betleheme a najmä miesto Jeho vzkriesenia po ukrižovaní. Nemohli minúť ani Chrám Svätého Hrobu v Jeruzaleme. Takéto púte sprevádzali mnohé ťažkosti. Najdostupnejšia cesta do Palestíny viedla po mori; tadiaľto cestovali na obchodných lodiach z prístavu Amalfi v južnom Taliansku, ale plavidlá sa často potopili alebo ich napádali piráti. Trasa po súši bola omnoho ľahšia po tom, čo na začiatku 9. storočia prijala Veľká Morava kresťanstvo. Až do vpádu Seldžukov bola 2000 kilometrov dlhá cesta z Belehradu do Antiochie relatívne bezpečná, no ďalší priechod cez moslimskú Sýriu už v sebe skrýval nebezpečenstvá a platbu špeciálnych poplatkov.

Ťažkosti však nemohli odradiť pútnikov, ktorí všetky prekážky a strádania chápali ako prirodzenú účasť svojej púte. Mnohí považovali púť za druh mučeníctva v nádeji na spásu svojej duše. Púť na sväté miesta bola často súčasťou pokánia za veľké previnenia.

Cirkev pútnictvo všeobecne schvaľovala a zaštiťovala. Mnísi v Cluny vysvetľovali púť ako duchovne najvyšší bod v živote každého človeka a ako oslobodenie sa od pút, ktoré ho priväzovali k pozemskému životu. Svätú zem spolu s Jeruzalemom vnímali ako prah k záhrobnému životu. V 9. storočí pútnictvo do Svätej zeme nadobudlo systematický charakter a malo veľmi veľký význam.

Počas štyroch storočí moslimskej nadvlády v Palestíne bol prístup na sväté miesta otvorený. Prenasledovanie sa začalo až na začiatku 11. storočia za vlády despotického egyptského kalifa Al-Hakima z dynastie Fatimidovcov, ktorý rozkázal zničiť všetky kresťanské chrámy v kalifáte, okrem iného i Chrám Svätého Hrobu. Jeho nástupca Ali az-Zahir dovolil kresťanom postaviť chrám nanovo a byzantský cisár na to vyčlenil zo svojej pokladnice prostriedky. Tridsať rokov predtým arcibiskup z Meinzu spolu s biskupmi z Uttrechtu, Bambergu a Regensburgu viedol sedemtisícový zástup pútnikov z Porýnia. Blízko Palestínskeho mesta Ramla sa dostali do obkľúčenia a museli sa pred moslimami brániť. Pútnici, ktorí zostali nažive, napokon dosiahli svoj cieľ a prežívali nielen blaženosť, ale aj pohoršenie. Veď nad svätými miestami vládli najhorší nepriatelia ich náboženstva, utláčajúci kresťanov. V druhej polovici 11. storočia sa Jeruzalem ocitol pod vládou Seldžukov. Za vlády Arp Arslana a Melik šacha, nástupcov sultána Tughril bega, si ríšu rozdelilo sedem vetiev seldžuckej dynastie. Nijako to však neovplyvnilo schopnosti Turkov dobývať nové územia. Dosiahli brehy Nílu a ešte predtým ovládli Sýriu a Palestínu. Dobyvatelia úplne zničili Jeruzalem, nešetriac ani kresťanov, ani svojich súvercov Arabov, ktorých garnizón bol úplne vyhubený a kostoly a mešity vykradnuté. Kronikár Viliam z Tyru, autor knihy Dejiny skutkov konaných za morom (Historia rerum in partibus transmarinis gestarum), píše: „Za vlády Peržanov alebo Arabov nad Východom nebolo postavenie kresťanov také ťažké ako v čase, keď sa Turci začali približovať k hraniciam týchto národov, v úsilí rozšíriť svoju ríšu. V čase, keď Turci ovládli Sväté mesto a počas tridsiatich ôsmych rokov vlády, bol boží ľud utláčaný stále silnejšie a svoje predchádzajúce jarmo chápal ako ľahké v porovnaní s tým, ktoré musel niesť teraz. (...) S obrovským úsilím ochraňované a znovuobnovované kresťanské chrámy boli každodenne terčom útokov. V čase bohoslužieb neveriaci rozširovali medzi kresťanmi strach, prekvapivo vtrhávali do kostolov, pristupovali k oltáru, nerozlišujúc nijaké sväté miesta. Prevracali čaše, stúpali po bohoslužobných predmetoch, rozbíjali mramor, urážali duchovenstvo a masakrovali ho. Dokonca aj so samotným vladykom, patriarchom, zaobchádzali ako s najhorším a ničomným človekom: ťahali ho za bradu a vlasy, zhadzovali ho z výšky jeho katedry na zem. Často ho chytali a správali sa k nemu ako k najničotnejšiemu otrokovi. Vladyku bezdôvodne uvrhli do najhlbších temníc, aby mučením pastiera zastrašili ľud.“ Treba napísať, že počas vlády Seldžukovcov v Jeruzaleme v 11. storočí bol rozkradnutý aj gruzínsky Kláštor Svätého Kríža a niektoré jeho stavby zničené.

Jeruzalemského patriarchu Simeona navštívil v tom čase ako pútnik Peter z Amiens, zvaný Pustovník (Pierre l'Ermite) a na vlastné oči sa presvedčil o beštialite Seldžukov v

Palestíne voči kresťanom a ich viere. Práve on odovzdal list jeruzalemského patriarchu s prosbou o pomoc pápežovi Urbanovi II. To všetko samozrejme pápež Urban II. poznal a vybral sa na juh Francúzska do kláštora v Clermont-Ferrand v Auvigny, kde sa radil s tristo biskupmi. Koncil trval 19.-26. 11. 1095 a do histórie sa zapísal ako Clermontský koncil. Jeho úlohou bolo riešiť desať naliehavých otázok cirkevného života. Ako sme už poznamenali, byzantský cisár Alexios I. Komnenos ešte pred začiatkom koncilu poslal svojich vyslancov do Piacenzy roku 1095 s prosbou o pomoc v boji so Seldžukmi, ktorí boli schopní zničiť aj pozostatky niekdajšej veľkej ríše. V utorok 27.10.1095 bolo posledné zasadnutie koncilu spolu s obrovskými zástupmi na poli za mestom. Otázku Jeruzalema nastolili ako desiatu spomedzi tých, ktoré riešili svätí otcovia. Ako prvý vystúpil Peter z Amiens Pustovník, ktorého hlas sa chvel od dojatia. On sám uskutočnil púť do Jeruzalema a následne hlásal medzi európskymi kresťanmi nevyhnutnosť oslobodiť Svätú zem. Tejto veci zasvätil celý svoj život. Nato vystúpil pápež Urban II.. Jeho stolicu zdvihli na vysoký piedestál, odkiaľ sa obrátil k ľudu. Rečnil o trápeniach východokresťanskej Byzancie, mukách jej obyvateľov pod útokmi seldžuckých Turkov. Ďalej rozprával o krutom útlaku kresťanských pútnikov smerujúcich do Svätej zeme. Svojím rečníckym umením a presvedčivou vášňou pripomínal popredných predstaviteľov doby Karla Veľkého. Vyzval všetkých prítomných na ukončenie osobných sporov, lakomosti a pomstychtivosti; žiadal obrátiť meč proti nepriateľom Krista a za oslobodenie bratov na Východe. Ako námestník svätého Petra sľúbil každému, kto sa pokajá a prijme účasť na tejto bohumilej práci, odpustenie hriechov a zrušenie cirkevných trestov. Bez toho, aby skrýval ťažkosti, ktoré čakajú pútnikov na ceste, ich pápež vyzval na sebaobetovanie so slovami z Evanjelia podľa Matúša (Mt 16, 24): „Kto chce ísť za mnou, nech zaprie sám seba, vezme svoj kríž a nasleduje ma.“ Keď skončil, zástup začal jasať so slovami: „Deus lo vult!“ (Tak chce Boh!). Tieto slová sa stali heslom svätej vojny. Kardinál z pápežského sprievodu vyzval všetkých prítomných verejne činiť pokánie zo svojich hriechov a najvyšší pontifik dal všetkým rozhrešenie.

Veriaci pristupovali masovo, aby získali červený kríž pripnutý na pravý rukáv - znak pútnictva. Nositeľov tohto kríža začali nazývať „cruce signati“ - označení krížom, teda križiaci.

Rozhodnutie Clerontského koncilu obletelo počas zimy všetky štáty Európy a srdcia všetkých európskych národov jasali blaženým nadšením. Naplnilo sa to, čo sa malo naplniť. Desiatky, ba stovky tisíc európskych kresťanov pozvaní Svätým Krížom prisahali pomoc svojim bratom na Východe, aby ich zbavili od nepriateľa a oslobodili Svätý Hrob Pána. Medzi križiakov patrili všetci - od prostých ľudí, až po bohatých rytierov - feudálov, neskôr dokonca prijali kríž mnohí európski králi a vojvodcovia. Nevedeli, či sa vrátia do vlasti, či zahynú (mnohí z nich následne zahynuli v neprekonateľných ťažkostiach namáhavej púte od hladu, smädu, či chorôb alebo zbraňou nepriateľa). Ale všetci vošli do histórie kresťanstva ako „krížonosci“, rytieri, ktorí nad smrť povýšili lásku k Ježišovi a svätej Cirkvi a všetkým tým, ktorí v tom čase vyznávali kresťanskú vieru na Západe a na Východe. Mnohí z nich ani nevedeli, kde sa Byzancia nachádza a kde žijú ich kresťanskí bratia na ďalekom neznámom východe. No všetci boli pripravení ísť na smrť v mene svojej viery. Táto vojna sa pre nich stala Svätou.

Existuje otázka, ktorá si zasluhuje mimoriadnu pozornosť. Takzvaný „rub“ krížového hnutia - jeho ľudský aspekt. Predstavte si človeka rozhodnutého stať sa križiakom. Keď pominul výbuch jeho religióznej náboženskej eufórie a zostal sám so sebou, so svojimi príbuznými a rodinnými príslušníkmi, stretol sa s konkrétnymi problémami bez ohľadu na záruky, ktoré mu dala Cirkev. Veď sa mal zdokonaliť, ozbrojiť, nazbierať peniaze na cestu - na celý dlhý pochod. Mal usporiadať všetky svoje veci, veď ho čakala

dlhá neprítomnosť a návrat bol v nedohľadne. Bolo treba dodržať sľub daný svätej Cirkvi a zrieknuť sa zvyčajného života a najmä - rozlúčiť sa so svojimi drahými.

Mních Pulcherius z Chartres, budúci kaplán jeruzalemského kráľa, bol svedkom mnohých takých rozlúčok. Hlboko precítil túto drámu a jeho úprimné prežívanie sa prejavilo v nasledujúcich riadkoch: „Ó, koľko spojených srdc sa pretrhlo od smútku, koľko vzdychov sa vyrvalo, koľko sĺz a stonov sa muselo preliať... Keď sa muž lúčil oznamujúc žene presný dátum svojho návratu... Ubezpečoval ju, že ak bude naživе, znovu uvidí svoju vlasť, i ju samotnú až o tri roky, odovzdávajúc ju do starostlivosti Všemohúceho, nežne ju bozkával a sľuboval, že sa vráti... No ona necítila nádej na opätovné stretnutie. Utrápená smútkom, sotva vládala stáť na nohách. Ako bez dychu padala na zem, oplakávala milého akoby práve zomrel, hoci ho strácala žijúceho. Ale on ako človek nepoznajúci zľutovanie nad sebou samým, hoci ľútosť napĺňala jeho srdce; prejavoval tvrdosť a pevnosť ducha, zostával navonok chladný k slzám svojej manželky, detí a priateľov.“

Guibert z Nogentu o tom píše nasledovné vo svojom diele Gesta Francorum: „Po skončení Clermontského koncilu - a koncil bol zvolaný v novembri (1095) - na ôsmy deň po sviatku svätého Martina, sa po všetkých provinciách rozniesli slová o ňom. A všade, kam doľahli pápežove pokyny, prichádzali ľudia k svojim susedom a príbuzným presviedčajúc ich, aby prijali cestu Pánovu - ako nazývali výpravu. Najvyššie postavení grófi boli zaujatí touto myšlienkou; chuť vystúpiť ovládlo aj nižšie rytierstvo; ešte aj chudobní boli natoľko zapálení, že nikto z nich neobracal pozornosť na nízke príjmy a nekládol si otázku, či môže zanechať svoj dom, vinohrad a pole. Každý považoval za povinnosť predať najlepšiu časť svojho vlastníctva za hocijakú smiešnu sumu, akoby sa nachádzal v krutom otroctve alebo bol uväznený a potreboval sa vykúpiť.“

Viliam z Tyru (1130-1193) rozpráva nasledovné: „Kristus naplnil mysle všetkých. A ten, kto oslobodzuje poviazaných reťazami z drahých kameňov; roztrhal okovy lakomosti, ktorými boli ľudia poviazaní... A na všetky strany šli správy tých, ktorí sa mali vydať na cestu a vyzývali jeden druhého, aby sa nezdržiavali alebo sa prísne karhali za omeškanie. Tí, ktorí mali byť vodcami oddielov - ktorí zvolávali ostatných, vytrhávali odhodlaných bojovníkov z rúk priateľských objatí a plaču nad dlhým odlúčením. Sami sa nakoniec lúčili sprevádzaní objatiami. Syn opúšťal matku, otec dcéru, brat sestru, muž ženu... Niesli si deti na rukách alebo si ich vešali na hruď. Ženy vyprevádzali mužov so slzami v tvári a so žalostným nárekom vyslovovali posledné zbohom. A keď sa im odchádzajúci strácali z dohľadu, ešte dlho stáli pri cestách s očami upretými do diaľky.“

Zo všetkého toho musíme urobiť záver, a to - križiaci neboli divokými zvieratami, zlodejmi a ľudojedmi, ako ich s radosťou vykresľovali niektorí historici, zvlášť v bývalom ZSSR. Divokí ľudojedi boli tí, čo zabíjali ľud veriaci v Ježiša v Byzancii, v Sýrii, v Arménsku, v Gruzínsku a v Kaukazskom Albánsku (dnešný Azerbajdžan). No vo väčšine prípadov práve ich vykresľujú ako obete násilia divokých barbarov z Európy. Takíto pseudohistorici nechápu, alebo nechcú pochopiť, že bez tohto naliehavého zásahu európskych kresťanov by na Východe dnes už prakticky nezostala ani najmenšia oáza kresťanskej viery, pretože by nebolo ľudí, čo by ju vyznávali. Zničenie chrámu Kristovho vzkriesenia roku 1009, vláda Seldžukov nad Jeruzalemom roku 1078 a hrozné utrpenie kresťanov na Východe boli najdôležitejšie faktory, ktoré ovplyvnili masy veriacich západnej Európy a vyvolali v nich nebývalý poryv náboženského oduševnenia. Mnohým začalo byť jasné, že v prípade zániku Byzantskej ríše a iných kresťanských štátov na Kaukaze a v Malej Ázii pod tlakom seldžuckých hôrd sa celý kresťanský Západ ocitne vo veľkom nebezpečenstve.

Z ruštiny preložil
Teodor Križka

Posledné dejstvo

(Pokračovanie z 1. strany)

Všetko sa udeje pri stretnutí celého ľudstva a každého jednotlivca s Ježišom Kristom. Teraz už osláveným, naveky žijúcim v sláve svojho Božstva. Dejiny ľudstva sa uzavrú posledným dejstvom.

Chceli by sme vedieť: Kedy sa to stane? A ako? Ježiš v závere hovorí: „O tom dni a o tej hodine nevie nik, ani anjeli v nebi, ani Syn, iba Otec“ (Mk 13, 32). Nechajme teda, nech aj nám postačí istota, že Boh, najvyšší režisér drámy ľudských dejín, vie, kedy a ako ukončiť toto predstavenie. Prenechajme to jemu! Vtedy, keď pozemský čas ľudstva prejde a vleje sa do večnosti, vyjaví sa zmysel všetkého, čo sa na zemi stalo. Príde vyjasnenie všetkého! Lebo mnoho, príliš mnoho vecí sa udialo na zemi, v ktorých sa ľudskému mysleniu a cíteniu neukázal nijaký zmysel. Mnohé diania a udalosti mali výzor výslovného protizmyslu. Myslím, bolo pod dôstojnosť človeka, žeby toľké skutočnosti vo svete, toľké udalosti v ľudských dejinách ostali navždy v hmle neistoty, v tme nezmyslu ...!? Vtedy sa uskutoční plná spravodlivosť. Všetko dobro, čo sa na zemi stalo, ba aj ten „ pohár vody“, podaný s láskou konkrétnej osobe, dostane svoje uznanie a svoju odmenu. Láska dáva zmysel všetkému! Z druhej strany všetko zlo dostihne odsúdenie a sankcia... Konečná spravodlivosť! Nad všetkými a nad všetkým! Raz sa musí splniť! Bez nej by sa pozemský život človeka a celého ľudstva stal iba komédiou. Komédiou plnou tragiky. Uberal by sa do prázdna. Predovšetkým: život tých, ktorí zabúdali na seba a motivovala ich živá viera, nadprirodzená, nezištná Láska.

V týchto dňoch uplynulo 50. rokov od zahájenia Druhého vatikánskeho koncilu (11.októbra 1962) a Svätý Otec Benedikt XVI. zahájil Rok viery. Na našom Slovensku prebieha Jubilejný rok - 1150. výročie od príchodu svätých vierozvestov Cyrila a Metoda do starobylej Nitry (r.863). Nedá sa vymazať z dejín, že práve tam začala ich požehnaná činnosť šírenia viery medzi našimi predkami. Z tohoto čistého prameňa, ktorý patrí do našej výbavy, žije viera na Slovensku doteraz. Je to náš „občiansky preukaz“. Napriek tomu, či práve preto, píše mne známy kňaz: „Naša viera je však v ostatných desiatkach mesiacov skúšaná a preverovaná kauzami ťažkého kalibru... „ Každá kríza však nesie v sebe možnosť rastu, očistenia, obnovy. Boj o kresťanskú dušu nášho národa po komunistickej totalite pokračuje. Zmenili sa iba jeho formy. Preto na všetkých úrovniach Cirkvi sme povolaní neustále „skúmať znaky času“ - do hĺbky podstatu a súvislosti - hoci s rozličnou úrovňou zodpovednosti.

Nenechajme sa pomýliť a omotať pavučinami relativizmu. Možno nevedomým počínaním a vyhľadávaním potlesku, alebo tých najrozličnejších „pohôd či pohodičiek“ v ich rozmanitých odtieňoch. Za týchto okolností mi na um prichádzajú verše Milana Rúfusa:

„ ...Kačička Božia, divoká...
Kto ti to strelil do boka?
Kto ťa to zronil z tej výšky?
Počítaj svoje detičky.

Sedia na chladnom kameni,
už mimo tvojich znamení.
A kalnú vodu pijajú.
A nevedia, čo hľadajú ...“
(z básne Hľadanie rodiča)

Veď život všetkých, čo sa namáhali o čosi dobrého, by nakoniec ostal iba biednym sebaklamom; tých, čo verne a vytrvalo stáli k tomu, v čom spoznali Božiu vôľu. Treba povedať, že Božia vôľa je za normálnych okolností zvyčajne to ťažšie, do čoho sa nám nechce ... Hľa, jej rozpoznávacie znamienko. Hej, veru, zaslúžili by si iba výsmech, ponajviac súcit a poľutovanie tí, čo si podľa príkladu Pána Ježiša vybrali cestu kríža; čo za pravdu a dobro znášali opovrhovanie a prenasledovanie sveta. Všetci, ktorým vernosť voči Bohu a svedomiu bola hodná viac ako vlastný život. Triumfovali tí, čo poznali v ich živote iba zákon džungle a egoizmu; všetci násilníci, ktorým na tomto svete nebolo nič sväté.Vidíme, na javisku dejín zeme sa uskutočňuje len kde - tu kúsok spravodlivosti. Náš svet necháva všade otvorené účty. Písmo sväté a Boží Syn Ježiš Kristus všetkých upozorňujú, že raz sa určite vyrovnajú. Musia sa vyrovnať niekde inde, až mimo času tohto sveta, až po ňom.

Konečnú spravodlivosť uskutoční On sám, Ježiš Kristus. On je Spasiteľom sveta a stredobodom ľudských dejín. Jemu patrí plná moc nad svetom, „ príde súdiť živých i mŕtvych.“ Pred neho sa raz dostaví ľudstvo a každý, kto žil na zemi.

Prvé kresťanské pokolenia chápali stretnutie s Ježišom ako jeho druhý príchod na svet, tak ho očakávali. Stredoveký hymnus dáva prežiť „ten deň súdu“ ako „dies ille“ (z lat. deň hnevu), deň strachu a zúfalého plaču. Neskôr renesancia, génius Michelangello, jeho „posledný súd“ v Sixtínskej kaplnke, ale aj nekonečne dlhá galéria obrazov, dostala do popredia myšlienku na Ježiša ako Sudcu sveta. Akokoľvek, naše ľudské predstavy sú aj tu druhoradé. Prenechajme Jemu, čo sa stal Pánom nad ľudstvom, ako sa raz chce s nami postretnúť; ako chce v žiare svojho svetla vyjaviť zmysel všetkého ..., ako chce odmeniť dobro a potrestať zlo.

Chceme teraz z uvedeného pohľadu na konečnú budúcnosť sveta a ľudstva vyvodiť dačo pre život? Ježišova reč vyzýva, aby sme spoznali znaky času: „Keď uvidíte, že sa toto všetko deje, vedzte, že je blízko, predo dvermi“ (Mk 13, 29). Jeho slovám môžeme porozumieť v zmysle: Premeňte očakávanú poslednú budúcnosť sveta na prítomnosť, - tu a teraz - , na vašu vlastnú prítomnosť! Čítajme reč o budúcich udalostiach v kľúči prítomnosti! Veď budúcnosť je skutočne už našou prítomnosťou.

Svet sa raz určite pominie. Život ľudstva na zemi sa skončí. Keď reč prenesieme do prítomnosti, vyjaví sa tvrdá realita, horká pravda: Naše bytie tu na zemi je v každom čase krehké a je ustavične čímsi ohrozené. Pre kresťana v tomto svete niet ničoho, na čom by mohol natrvalo a bezpečne vybudovať svoju existenciu. Hľadajme preto v krehkej, neistej, pominuteľnej podstate nášho života dačo večné, trvalé, definitívne! Jediným pevným bodom v celom vesmíre, o ktorý sa „môžeme oprieť“ je Boh!

Na konci pozemského života ľudstva sa rozhodne o konečnom osude každého. O výsledku na celú večnosť. Aj toto je už prítomnosť. Už teraz sa rozhoduje o mojej večnosti. Ja sám o nej rozhodujem. Sám ju určujem. Vraví sa: „Na konci bič plieska.“ Hej,čo príde potom, bude iba výslednicou toho, čím som bol. Čím som sa sám stal v priebehu môjho pozemského života, ako som obstál v skúške z lásky.

Pretože aj mňa na konci sveta a ľudstva čaká stretnutie s Ježišom, vtelenou Láskou, s ním osláveným, s mojím sudcom. Stretávam ho už teraz, už tu na zemi: v jeho slove, v jeho sviatostiach, v jeho bratoch a sestrách, v celom mojom živote z viery. Vždy mi je dajakým spôsobom spoločníkom na mojej životnej ceste. Čím mi je teraz!? Tým mi napokon bude aj pri konečnom stretnutí. Cirkevný učiteľ, svätý Augustín, s nádejou komentuje: „Kto si nemá čo vyčítať, očakáva spokojne príchod svojho Pána. Aká by bola naša láska ku Kristovi, keby sme sa báli jeho príchodu?“

Veríme v poslednú budúcnosť ľudstva, v koniec ľudských dejín. My kresťania nehľadíme upäto a v strnulej nečinnosti do vari ešte ďalekej budúcnosti. Stvárňujeme ju už teraz!

RUDOLF MASLÁK, farár

SVÄTÁ
HILDEGARDA VON BINGEN
(1098-1179)

Sekvencia o svätom Maximínovi

Holubica sa dívala
zamrežovaným oblokom,
kde pred jej tvárou
perlami sa perlil balzam
Maximínovho svetla.

I vzbĺklo slnce
a rozhodilo lúče do tmy,
zobudilo puk skvostu
na múroch chrámu, v čistote
zušľachteného srdca

Tak strnie jak zlatá veža
z libanonského cyprusu a cédra,
hyacintom a sardonyxom zdobená,
jak mesto, ktoré nik tak nepostaví.

On, jeleň bystrý,
pribehol k žriedlu vody najčistejšej,
vyvierajúcej zo žuly,
čo zaliala ho preľúbeznou vôňou.

Preložil Karol Strmeň

FELIX TIMMERMANS
(1886-1947)

Pád lístia, ale hmly sa nestratili.
Sám neviem prečo, život bolí ma.
Žaloby mrú a túžba zhasína,
pomalšie tepú zmĺkajúce žily.

A teraz ticho nad dušu sa schýli,
ďaleké, božské, radosť jediná.
Zahrialo, puklo ako bublina,
my sme ho treskom-pleskom odplašili.

A znova ticho. Duša, mušľou buď mi
a šeptaj, čo ti šepce Presvätý,
moc jeho, slávu hlásať nezabudni!

Cintľavé šťastie, stopa v pamäti.
Zamĺkol som a sedím na smrť smutný,
že to tak chytro z duše odletí.

preložil Karol Strmeň

FELIX TIMMERMANS
(1886-1947)

Srdce svätého Huberta
Na úniku ma doháňa tvoj šíp
a úlisný hrot víťazí.
Pomôž mi, Pane! láska si,
strieborným dychom plačeš v rade líp,
z machu ťa čujem, zo sipiacej trávy.
Zdvihni ma k sebe, pousmej sa,
odvráť šíp čarostrelca,
a tvoje svetlo úzkosti ma zbaví.
Obzerám sa, les horí,
jeleň má blčiaci kríž prostred hlavy.
Tak. Stojí človek, slova nehovorí,
na obe ruky nevládny a kľavý
omdletý leží na zemi.
Je tvojou láskou ranený.

Poznal som ťa; ja sluha som, ty Boh.
Nedaj sa mi báť smrti, zdepci strach.
Je po lete a v údoliach
na odstrel vábi poľovnícky roh.

preložil Karol Strmeň

Zlatý priečny rez

Skutočnosť je taká, že za pravdami života treba zostúpiť neraz do veľkých hĺbok a vzácne kamene nájde iba ten, komu sa nelení zanovito prekopávať tvrdú, zatvrdnutú kôru slov. Dôkaz o tom prináša autor rozsahom neveľkej, ale obsažnej knižky PRIEČNY REZ Ján Maršálek (nar. 1965) vydanej vo vydavateľstve PostScriptum v júli tohto roku. Maršálkova poetická miniatúra (dovedna 80 strán textu nadľahčeného jemnými odtlačkami prerezaného dreva, grafická úprava Anna Chovanová, zodpovedný redaktor a vydavateľ Pavol Stano) priam inštruktívne dokladá, ako sa zo stretu krásneho slova a túžby po pravde môže zrodiť presvedčivý estetický zážitok.

Básnik, ktorý už v názvoch svojich predchádzajúcich knižiek naznačil veľkú mieru invencie a hravosti (Finta v žite 1993, Cesta z kruhu 2001, Medzi nami 2001, Privolávanie rána 2008), vie nazvať pravým menom a poeticky rozvinúť nejeden ťažký a ťažiskový problém dneška, nejeden motív, ktorý prijme za východisko básne. V predmetnej zbierke sú to hutné reflexie v okruhoch nazvaných Cesty a návraty, Časokruhy, Drobnice, Väčšie plátna, ale aj sám ústredný motív a pomenovanie zbierky „Priečny rez" je znova naplnený viacvýznamovosťou, keď na jednej strane ponúka akúsi malú bilanciu (priečny rez = prierez) vlastnej tvorby a na druhej strane nepriamo mieri na buzássyovský „zlatý rez" ako paralelu „božského rezu" - totiž všeobecného princípu proporčnosti v umení a architektúre.

Hodnota poézie sa realizuje najistejšie priamym čítaním. Stačí nám však letmo zalistovať v knižke a zistíme, že kráčame pomedzi záhony naozaj sviežich, premyslených a precítených drobných lyrických udalostí, aké sa z našej poézie pod náporom liberálneho cynizmu 21. storočia a kozmopolitného bezdomovectva pomaly, ale isto vytrácajú. Len čítajme napríklad podobenstvo o stromoch, také tradičné, a predsa také nové: „Stromy vlastnia iba to,/ čo už dávno dali vtákom/" pripomínajúce kresťanskú zásadu „len toľko si odnesieš, koľko si dal blížnemu". Alebo vniknime do malej lyrickej reflexie na podstatu ľudskej reči: „Podstatné slovo/ v obkľúčení zámen: / nebolo by rieky,/ keby nebol prameň./"

Autor dobre pozná život v jeho protirečivosti, chce vidieť aj jeho ohraničenia a chystá sa navštíviť básňou hlavné zastávky ľudského bytia a povie to otvorene, s kresťanskou istotou:

Pospať si zopár nocí
v izbe pre hostí
potom sa ticho vložiť
do rúk večnosti.

V tom duchu rozjíma a píše zvláštnu sentenciu: „To, čo je mimo,/ je tajne v nás" a robí aj krásny objav v rámci drobných „saikeí": „Cnosť ukotvená v pravde,/ vznešená scholastika.// Oddávna verím v Boha,"/ ktorému môžem tykať/".

Básnik siaha svojimi sondami aj do tragických polôh lásky: „To už nie si ty/ si taká istá/ a predsa iná/ zohyzdená// láska s vopred kúpeným/ spiatočným lístkom// a trvalo sa usiluje vyvolať v čitateľovi pocit, akoby aj jedna veta stačila na opis obsahu individuálneho života: „Mám ti povedať,/ že sa na seba nepodobám?" Vie dobre, že slová na všetko nestačia. Pozná aj rozdiel medzi vravou a podstatnými výpoveďami o veciach a ľuďoch („vravy je hojnosť, ale slov málo") a tento vzťah vtesná úspešne do metafory: „ báseň sa schúli do slova", inokedy do hravého podobenstva o úskaliach ľudskej povahy: Kam vietor, tam plášť -/ kam plášť, tam duša// Život je už taký,/ stále nás skúša/ (v básni Iná radosť). A predsa ani hra so slovami mu nie je cudzia: „Byť v sebe/ ako hrad v záhrade,/ ako jar v raji").

Maršálek je básnik, ktorý vie, prečo píše, o čom píše a iste aj pre koho píše. Nechce šokovať nechce otriasať, skôr sa usiluje poéziou rozbúrených upokojovať... pravdaže, aj samého seba.

Jeho „Priečny rez" obohacuje slovenskú literatúru formálne i obsahovo, osviežuje ju najmä schopnosťou vyživovať bežné ľudské slová vierou, láskou a nádejou, vzťahom k vesmíru a Stvoriteľovi. Ak budeme parafrázovať jeho samého, tento umelec hľadá zlatú cestu - tá však nevedie stredom (nášho poznania), ale srdcom.

BLAŽEJ BELÁK

Nepodobnosť napriek dnešku

Piata básnická zbierka je akýmsi autorovým autotestom, v ktorom si sumarizovaním kvalitatívnej stránky svojej doterajšej tvorby overuje, či staršie výrobky znesú nové nároky. Vzhľadom na to, že nároky - podobne ako zásady, z ktorých pri písaní vychádza - nepotrebujú korekciu, lebo už na začiatku boli nastavené statočne vysoko a dostatočne zakoreneno, môže s vervou ďalej pokračovať v písaní aj v opravách.

Opravy sú vždy potrebné najmä nám, aby sa cez nás mohol zámer vyjaviť bez našich zbytočných nánosov.

Alebo aby boli účelnými prínosmi.

Začnem osobne.

Z proveniencie súčasných slovenských básnikov neviem o nikom, kto by k svojej tvorbe pristupoval tak úporne poctivo. Presnejšie to vystihuje obrazné - kto by zbytočnými slovami nešpinil papier. Úletmi alebo vzletmi (teda nablýskanými pádmi), literárnou koktavosťou, či vyberanými nevyberanými výrazmi. Alebo neúčelnou ihravosťou - bez námahy, s ošúchanou ľahkosťou písať o všeličom, či o ničom.

Prípadne aj nie.

Už toto základné - ale iba pomocné - začlenie-vyčlenenie autora, naznačuje východiská a zameranie, spôsob i náplň Maršálkovej básnickej výpovede. Výpovede, ktorou vedome, ba až racionálne vyčleňuje prvými dvoma spomenutými oblasťami priestor vertikalizácie tvorby, a druhými dvoma sebou navzájom sa vyvažujúcu rovinu horizontály. Ktorá, keďže je s vertikálou verne a rozhodujúco spätá, je ňou zároveň aj dvíhaná; podľa aktuálnej životnej a tvorivej účasti autora spolu s jeho poznaním, postojmi a názormi.

Premietnuc spomenuté usporiadanie na plochu, dostávame čiary kríža, ktorého centrálnym bodom nie je priesečník stĺpa s priečnym brvnom, ale Kristus; v priestorovom vnímaní ide o plochu, ktorá svojím dvíhaním sa po centrálnej zvislici, rastom k sebapresahujúcemu vytvára priestor sebanaplnenia...

Slovo „vytvára" podstatne a krásne súvisí so slovom „tvorí" - tvorivosť je odozvou vytvárania. Dávať niečomu vznikať, pretože som vytváraný, dávam sa vytvárať. O takomto tvorení je Maršálkovo básnenie, tvorivosť, súzvučenie.

Aby sme sa doň mohli započúvať, je nutné, nie postačujúce, Maršálkove básne čítať. Nutne čítať znamená byť ich účastnými, ako bol a je ich autor. Ak prijmeme túto jeho úžasne skrytú (ale pritom kričiacu!) výzvu, dostane sa nám zvláštnych odmien - od zdanlivo prostých ...zahmlievanie jasu, platenie zvyškov, úprimnosť stromov, nepodobnosť sebe, svedkov, ktorí neprehovoria, zomieranie postojačky, so sklonenou hlavou, ktoré, keď chceme, neprežijeme, lebo nevládzeme stáť...; cez nevábne prekvapujúce, že ...roztavený čas tečie, poznáme neprečítané, potrebné je najmenej (a najmenej potrebné), možno nebude možné, byť bosý bolí menej ako nevedomosť, Vianoce, pre starcov ďaleké ako detstvo, vyškrtané je čisté...; až po patetické ...návraty pred odchodom, návraty k sebe, do vnútra seba, kde koniec je nekonečno, a láska rozhodnutie i cesta k nemu, a ako skutočné neskutočne bolí, čoby báseň...

Ak si to pateticky odvodzujeme od pátosu, je to v poriadku. Pátosu, alebo slávnostnosti vo všedných dňoch sa nám už nedostáva, logicky sme teda oň ochudobnení. Preto nám ho básnik ponúka - aj ako obohatenie, ale zároveň aj ako pendant voči provokačným splaškom od mediálne preferovaných autorov, ktorí sa pokojne môžu zaradiť do predajného reťazca hyper-super-megamarketov, úspešne vytvárajúcich zo Slovenska stoku Európy. V tomto zmysle sú naozaj úspešní, alebo s dobou kráčajúci, či neomoderní. Je v tom ale čosi smiešne neuvedomovať si, že „byť moderný", s dobou kráčajúci, z trocha širšieho pohľadu znamená mať zastaranosť už vo vienku...

Končím osobne.

Je mi sympatické a s potleskom sa obraciam k Jánovi Maršálkovi za jeho vytrvalosť a húževnatosť v slovenskej poézii presadzovať dobe, času, úspechom úspešne odporujúce básne a písanie vôbec. V tom je úspešný, ale inak, ako jemu nepodobní. Príčinu a hodnoty toho inak môžeme načítavať z autorových básní.

Vďaka.

S potleskom a povstaním.

PETER CHORVÁT

Z filmu Andreja Tarkovského Andrej Rubľov

Južné Osetsko a slovenská zahraničná politika

Cesta do krajiny slnka ako inšpirácia

V dňoch 19. -23. septembra navštívila delegácia malej národnokonzervatívnej organizácie Jednota slovenskej mládeže podkaukazskú republiku na pozvanie partnerského Mládežníckeho krídla Ľudovej strany Republiky Južné Osetsko (Respublika Xussar Irystony Adamon Parti). Tieto poznámky nepredstavujú ani cestopisnú črtu, ani správu z cesty, skôr zhŕňajú moje postrehy o aktuálnej situácii, pravdepodobnom vývoji a vnímaní slovenského postoja k Južnému Osetsku ako v súvislosti so spoluprácou občianskej sféry, tak aj nezrozumiteľného slovenského politického stanoviska.

Do Cchinvalu, hlavného mesta republiky, sme dorazili po náročnej, hoci nie zvlášť komplikovanej ceste, ktorej náročnejšiu časť predstavovala cesta z letiska v Mineraľnych Vodach do Alagiru a Cchinvalu cez tunel Rok, ktorý predstavuje jediné cestné spojenie medzi republikou a Ruskom, ak nerátame Mamisonský priesmyk, kadiaľ je doprava z banského mestečka Kvaisa znemožnená absenciou hraničného priechodu. Tunel Rok, dlhý 3,7 kilometra sa práve rozširuje a to za čiastočnej premávky, čo znamenalo ďalšie zdržanie na i tak dlhej ceste. Po ubytovaní (spolu s mládežníkmi z Pridnestrovia a Ruska) sme sa v sprievode známeho juhoosetského novinára a politického analytika Inala Plieva vybrali už na oslavy Dňa republiky a po nich na otvorenie fotovýstavy o Slovensku, organizovanej mládežníckym krídlom Adamon Parti (2).

OTVORENÉ DVERE

Z množstva nasledujúcich rokovaní, či už s predsedom Výboru pre mládež turizmus a šport, Vadimom Bogievom, predsedami parlamentných výborov za partnerskú stranu alebo ministrom spravodlivosti Muratom Vaneevom, bolo možné celkom jednoznačne uzavrieť, že Južné Osetsko napriek prirodzenej orientácii na Rusko, a významu Ruska v zahraničných vzťahoch i zahraničnom obchode RJO, má záujem o konkrétne projekty spolupráce so Slovenskom. Samozrejme, tieto otvorené dvere sú do istej miery viazané na postoje slovenskej politickej reprezentácie, ale napriek vytrvalej podpore posledných troch vlád „euroatlantickým ambíciám“ Gruzínska, pretrváva na juhoosetskej strane nádej na to, že Slovensko využije aspoň inštitucionálne rámce Východného Partnerstva a politiku európskeho susedstva na posilnenie výmeny politických skúseností z transformácie.

Južné Osetsko dosiaľ uznali okrem Ruskej federácie a spojencov zo „zmrazených konfliktov“ (Abcházsko, Náhorný Karabach, Pridnestrovie) iba latinskoamerické ľavicové vlády Nikaraguy a Venezuely a tichomorské ostrovné štáty Nauru a Tuvalu. Na druhej strane neformálne kontakty prebiehajú medzi predstaviteľmi RJO a Bulharska (vrátane oficiálnej spolupráce univerzít) či Maďarska (napríklad návšteva juhoosetskej delegácie v Jászberény, teda centre etnografickej skupiny Jazygov - pomaďarčených príbuzných sarmatských Osetov - Alanov). Priateľstvo, s ktorým sme sa v Cchinvale stretávali samozrejme vychádzalo aj z predchádzajúcej spolupráce medzi našou organizáciou a našimi kolegami, ktorí navštívili Slovensko už v jeseni 2011. Na druhej strane, pomerne izolovaná (západné, južné i východné hranice republiky sú podrobené trvalej gruzínskej blokáde) podhorská republika potrebuje ako soľ vzostup zahraničného obchodu a prísun zahraničných investícií.

SLOVENSKÉ INTERMEZZO

Podobne ako Rusko prikladá aj Južné Osetsko veľký význam zmenám v slovenskej vláde. Už v roku 2008 okrem Anny Belousovovej, SNS a JSM, ktoré gruzínsky útok odsúdili, sa veľmi zaujímavo ku gruzínskemu útoku vyjadril vtedajší a dnešný predseda vlády Robert Fico. Premiér vtedy vyhlásil, že vojnu vyprovokovalo Gruzínsko, a že budú mať štáty, ktoré uznali Kosovo problém objasniť rozdiel medzi nezávislosťou Kosova a nezávislosťou Abcházska a Južného Osetska (3), primárny gruzínsky útok a jeho protiprávnosť napokon potvrdila aj správa nezávislej misie EÚ na čele so švajčiarskou diplomatkou Heidi Tagliavini, na druhej strane ministerstvo zahraničia ústami ministra Lajčáka bezprostredne zdôraznilo podporu euroatlantickým ambíciám Gruzínska, a jeho územnej celistvosti. Ministerstvo pritom nezabudlo zdôrazniť, že Slovensko môže „principiálne“ trvať na odmietnutí nezávislosti Južného Osetska a Abcházska podobne, ako neuznalo Kosovo.

Medzičasom Slovensko síce pokračuje v „principiálnej“ politike neuznania Kosova, ale MZV už uznalo kosovské cestovné doklady, a s Kosovom prebiehajú bežne rokovania na multilaterálnej úrovni. Dôvodom neuznania Kosova pritom údajne malo byť, že uznanie jeho nezávislosti by sa priečilo medzinárodnému právu s ohľadom na to, že nejde v jeho prípade o realizáciu práva národa na samourčenie, ale o realizáciu samourčenia časti albánskeho národa (vo vzťahu k Srbsku menšiny), ktorý už svoje právo na samourčenie vyčerpal ustanovením samostatného Albánska. Ďalším verejne uvádzaným dôvodom bola povaha precedensu, ktorý takto vznikne v medzinárodnom práve, a tiež rozpor s princípom územnej integrity v zmysle Helsinských dohovorov, keďže išlo o vyhlásenie nezávislosti jednostranne, bez dohody so Srbskom.

Tie isté dôvody boli uvádzané v prípade Abcházska a Južného Osetska, pričom sú však celkom zrejme nepoužiteľné. Oba štáty uznané Ruskom sú štátmi národov, ktoré iný nezávislý štát nemajú, ďalej z ich strany nešlo o jednostranné vyhlásenie nezávislosti, ale o vyhlásenie predvídané ustanoveniami sovietskeho Zákona o niektorých otázkach súvisiacich s vystúpením zväzových republík, ktorý jednak nariaďoval ako podmienku vystúpenia referendum, a jednak uznal právo všetkých autonómnych celkov v zväzových republikách rozhodnúť o svojom statuse samostatne. Takýmto spôsobom napokon napríklad v Moldavsku došlo k mierovému urovnaniu sporu s turkickými Gagauzami, ktorých autonómna oblasť má ústavne garantované právo rozhodnúť o svojom štátoprávnom postavení v prípade zjednotenia Moldavska s Rumunskom. Pri všetkom antikomunizme treba pripomenúť, že z právneho hľadiska Sovietsky zväz bol celkom jednoznačne uznaný Československom (unitárnym), a že s ohľadom na dĺžku trvania oboch útvarov bolo a je celkom nevyhnutné v praktickej právnej rovine vychádzať z právneho nástupníctva po týchto štátoch.

Na rozdiel od Kosova, v prípade oboch kaukazských štátov ide o stabilizované štátne celky, ktoré dvadsať rokov prežili bez umelej medzinárodnej administrácie, bez celoplošného vzdušného zásahu voči Gruzínsku (na rozdiel od bombardovania Srbska zo strany NATO), a napokon - opäť na rozdiel od Kosova, nezadávala v ich prípade deklarácia nezávislosti také dôvody na pochybnosť. Kým v prípade Kosova rezolúcia BR OSN výslovne určovala rámec politického mandátu interventov, a potvrdzovala suverenitu Srbska nad Kosovom, v prípade abcházsko-gruzínskeho konfliktu rezolúcie OSN neobsahujú žiaden rámec pre urovnanie konfliktu (v prípade RJO úlohu sprostredkovateľa v mierových rozhovoroch vykonávala OBSE a niet rezolúcie BR OSN k osetsko-gruzínskemu konfliktu). Okrem toho, nezávislosť Kosova vyhlásil orgán, ktorý v ústavnom zriadení medzinárodnej správy Kosova neexistoval, kým nezávislosť Južného Osetska a Abcházska vyhlásili ich legitímne zákonodarné orgány (hoci autonómne, práve v tom zmysle išlo o reprezentantov konkrétneho národa). Najmä však treba podotknúť, že údajné atrocity srbských jednotiek v Kosove sa zďaleka nedajú svojim rozsahom porovnať s gruzínskymi útokmi najmä na Južné Osetsko, ale aj voči Osetom v Gruzínsku.

Ako je zrejmé z prípadu Kosova, neexistuje jednotná európska politika uznávania, a preto Slovenskej republike nič nebráni uznať nezávislosť Južného Osetska a Abcházska. Takzvaná „multi-azimutálna zahraničná politika“ vlády R. Fica by tak získala dôveryhodnosť (dosiaľ jediným azimutom je zmiešaný NATO-EU azimut). Ale okrem tejto dôveryhodnosti by Slovensko ukázalo, že nestratilo schopnosť rozoznať národ ako subjekt práva na samourčenie od národnostnej menšiny, a že si pamätá základné princípy medzinárodného práva (4).

TAGLIAVINI: ÚTOKY NA CIVILOV NIE SÚ (VŽDY) GENOCÍDA

Podľa už spomínanej správy Heidi Tagliavini (5) hoci gruzínsky veľkoplošný útok na Cchinval v noci zo 7. na 8. augusta predstavoval porušenie medzinárodného práva (Gruzínsko sa platne zaviazalo zdržať sa použitia sily v dohovoroch o prímerí a o prostriedkoch na urovnanie konfliktu uzavretých od roku 1992), nebola preukázaná genocída. Gruzínskym generálnym štábom prikázané ostreľovanie obytných štvrtí (z ktorého sa Cchinval spamätúva doposiaľ), a používanie zbraní a bojových prostriedkov nerozlišujúcich vojenské osoby a civilov, neboli dostatočné na konštatovanie genocídia, a to pre veľmi zásadný právny dôvod - útočníci neatakovali oddelene chránenú skupinu (napríklad Osetov ako národ) ale civilné obyvateľstvo bez zamerania na konkrétnu etnickú príslušnosť. Nezmyselnosť tejto úvahy sa dá najlepšie ozrejmiť príkladom z obľúbenej ľudskoprávnej agendy: keby napríklad slovenská armáda bombardovala cigánske osady, nešlo by o genocídu, lebo nik tam prv neprišiel zisťovať či v danej osade nie sú aj príslušníci majority. Nechcem tým prirovnávať Cchinval k osade, bolo to krásne mesto, a opäť sa prebúdza k životu. Chcem len poukázať na to, že správa Heidi Tagliavini sa v najlepších tradíciách európskej diplomacie snaží nedať nikomu úplne za pravdu, a to niekedy za cenu absurdných konštrukcií.

NICOLAI PETRO: ČO SÚ POTOM ETNICKÉ ČISTKY?

Ešte v roku 2009 vyšiel vo Fordham Journal of International Law (6) článok bývalého poradcu Busha staršieho, amerického „kremľológa“ Nicolaia Petra nazvaný „Právne argumenty v prospech ruskej humanitárnej intervencie v Gruzínsku“ (7) v ktorom k popieraniu genocídy Osetov uvádza: „Je celkom jednoznačné z osetskej reakcie - prvých hodinách útoku utieklo na sever do Ruska okolo 17 000 utečencov, a do konca týždňa toto číslo prekročilo 35 000 - že považovali obnovu gruzínskej suverenity za priamu hrozbu svojej fyzickej existencie. To si priam žiada položiť otázku: ak útek takmer polovice etnickej populácie, ktorá bola bývalým prezidentom krajiny označená za „nevítaných hostí“ a „indoeurópske svine“ sa nepovažuje za etnické čistky, potom čo nimi je ?“

NÁVRAT DO SLOVENSKEJ REALITY (SHOW)

Návrat na Slovensko po náročnom programe (ktorého súčasťou boli aj rokovania o konkrétnych projektoch spolupráce v kultúrnej i ekonomickej oblasti, ale aj pri pomoci voči gruzínskej propagande) mi umožnil rýchlo vhupnúť späť do slovenskej reality (či skôr reality show).

Nadšenú podporu gruzínskeho vedenia zo strany nášho Ministerstva zahraničných vecí si vnímavý pozorovateľ nemohol nevšimnúť ani predtým. Nezlomili ju ani informácie o rozsiahlom porušovaní ľudských práv v Gruzínsku ako je mučenie a znásilňovanie väzňov, väznenie politických oponentov, administratívne nariaďovanie uväznenia bez súdneho príkazu, útoky na tzv. „proruských“ novinárov.

Predsa by však málokto predpokladal, že obrovské injekcie podpory prijatia do NATO, obdivu ku gruzínskemu pokroku (a reformám), či ďalšie vyjadrenia k územnej celistvosti a suverenity bude náš minister zahraničia šíriť práve v predvolebnom období, keď sa útoky na opozíciu ešte vyostrili.

Ešte aj po voľbách, v ktorých víťazný Bidzina Ivanišvili vyzval Michaila Saakašviliho aby odstúpil, a nebránil tak vyšetrovaniu porušovania ľudských práv v Gruzínsku, sa náš minister zahraničia stretol s gruzínskym kolegom Grigolom Vašadzem (asi tretí krát za pol roka) aby ho uistil o našej pokračujúcej podpore, a súčasne vyjadril spokojnosť s pokojným odovzdaním moci zo strany Saakašviliho strany dovtedajšej opozícii.

Nepochybne je pravdou, že sa medzičasom stretli Saakašvili a Ivanišvili, aby upokojili vášne, rovnako je však pravdou, že boli hlásené rozsiahle narušenia volieb, a „mierne“ víťazstvo Ivanišviliho koalície Gruzínsky sen sa všeobecne považuje za dôsledok falšovania výsledkov. Pritom zmierlivý prístup Ivanišviliho je do značnej miery odôvodnený tým, že sám nie je ani občanom Gruzínska (občianstva ho podivným spôsobom Gruzínsko zbavilo kvôli údajnému dvojitému občianstvu s Ruskom, napriek tomu, že sa ruského občianstva vzdal) a Saakašvili ostáva stále prezidentom, hoci s oslabenou pozíciou a s ústavným posilnením zodpovednosti vlády voči parlamentu.

To, že zo slovenskej strany nebolo za roky Saakašviliho „demokratúry“ voči ktorej údajne autoritatívny režim Mečiara plnil všetky európske štandardy, počuť ani slovo protestu, je vec všeobecne známej neochoty slovenskej zahraničnej politiky vyjadrovať sa k otázkam ľudských práv.

Ale zdôrazňovanie snahy dostať tento militantný štát (8 % rozpočtu Gruzínska ide na ozbrojené sily), ktorý v rozpore s vlastnými záväzkami použil rozsiahle ozbrojené útoky voči civilným obyvateľom územia, ktoré považuje za svoje (!) do spojenectva so Slovenskom v rámci NATO, naviac počas predvolebnej kampane v Gruzínsku sa nedá pochopiť inak ako priama podpora politickej strany Saakašviliho, možno aj v kombinácii so snahou získať „bezvýznamné plus“ v centrále NATO a vo Washingtone.

SLADKOTRPKÁ CHUŤ HROZNA

V juhoosetskom hlavnom meste sme takmer pri každom dome videli vinič a pozoruhodne veľké bobule hrozna. Pár som ich ochutnal. V krajine slnka, kde sme v septembri nezažili chladný večer (okrem cesty cez hlavný kaukazský chrbát) nemohlo byť iné než sladké. V spomienkach ho mám stále sladkotrpké... Možno preto, že sa mi do spomienok primiešavajú spomienky na hroby „separatistických ozbrojencov“ napríklad vo veku štyroch a šiestich rokov na cintoríne pri cchinvalskej škole (zriadili ho počas prvej vojny na dovtedajšom školskom futbalovom ihrisku), jedenásťročného „ozbrojenca“, ktorý obrátil na zarskej ceste časť konvoja utečencov keď Gruzínci začali zo sanitky strieľať na

prvé autá, či dvojročného osetského separatistu zabitého ostreľovačom v znaurskej škôlke.

Iste, vo vojnách vždy najviac trpia civili. Preto po návšteve Južného Osetska, krajiny prebúdzajúcej sa k slobodnému a pokojnému životu, ostáva záhadou slovenský politický postoj k nej. Nielen z ohľadu na tradičné rusofilstvo, či geopolitiku, ale aj s ohľadom na to, že kaukazská politika nám dáva možnosť konať v súlade so slovensko-ruským priateľstvom, geopolitickými záujmami Slovenskej republiky, a súčasne aj s étosom ochrany ľudských práv.

Ak je doterajší postoj slovenských vlád naozaj iba prejavom principiálneho odmietnutia jednostranného vyhlásenia nezávislosti, potom právna analýza skutkového deja umožní uznanie oboch nezávislých štátov.

Aj bez ich uznania však principiálne odmietnutie jednostranného vyhlásenia nezávislosti, či rešpektovanie územnej celistvosti Gruzínska neznamenali potrebu ideologickej nadpráce, akou boli vystúpenia nášho ministra v čase volebnej kampane, a vôbec podpora prijatia Gruzínska do NATO v rozpore s postojmi tzv. starej Európy, ktorej krajiny, (vrátane nášho strategického partnera Nemecka) už raz prijatie Gruzínska prakticky zablokovali.

POZNÁMKY

(1) Mgr. Slavomír Jančok, ACIArb, hl. vedúci Jednoty slovenskej mládeže, právnik, profesionálne sa venuje rozhodcovskému konaniu a viacstranným jurisdikčným sporom v medzinárodnej obchodnej arbitráži. Asociovaný člen britského Chartered Institute of Arbitrators, člen Združenia švajčiarskych rozhodcov.

(2) Jednota slovenskej mládeže v roku 2008 odsúdila gruzínsku agresiu, v roku 2011 organizovala návštevu juho-osetskej delegácie, v auguste 2012 v spolupráci s Ruským centrom v Bratislave výstavu fotografií „Južné Osetsko - Nádej na mier“

(3) Podľa http://www.pravda.ru/world/europe/easteurope/07-10-2012/1130444-Fico-0/ naposledy navštívené 10.10. 2012.

(4) Tým rozhodne nie je zákaz vyhlásenia nezávislosti, žiaden taký zákaz medzinárodné právo neobsahuje, ako konštatoval MSD v Haagu v poradnom stanovisku na žiadosť Srbska, vo veci vyhlásenia nezávislosti Kosova (22. 7. 2010), na druhej strane však platí princíp prvýkrát popísaný ranonovovekým holandským právnikom Hugom Grotiom (zvaným „otec suverenity“), podľa ktorého nikto sa nemôže účinne dovolávať existencie svojej suverenity nad územím, proti ktorému bojuje.

(5) Správa Heidi Tagliavini podľa http://www.ceiig.ch/Report.html, naposledy navštívené 10.10.2012 (originál v anglickom jazyku: Report of the Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, obvykle označenie: Tagliavini Report).

(6) Fordham Journal of International law je odborný časopis pre medzinárodné právo, univerzitný časopis Fordhamskej univerzity - Jezuitskej univerzity New Yorku (Fordham University - The Jesuit university of New York) webstránka v čase publikovania pôvodného článku: http://law.fordham.edu/fordham-international-law-journal/ilj.htm, súčasná webstránka: http://fordhamilj.org/

(7) Podľa http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2164&context=ilj, naposledy navštívené 10.10.2012 (originál v anglickom jazyku: Nicolai N.Petro: Legal Case for Russian Intervention in Georgia)

SLAVOMÍR JANČOK

FILIP MARIA MUSZYŃSKI

Jacques Louis David: Smrť Marata Umenie v službe propagandy?

Roku 1793 namaľoval francúzsky maliar Jacques Louis David známy obraz Smrť Marata. Obraz s rozmermi 165 x 128 cm (v súčasnosti vlastníctvo Kráľovského múzea krásnych umení v Bruseli) predstavuje zavraždeného Jeana Paula Marata ležiaceho vo vani. Kompozícia diela je rozdelená na dve časti - v dolnej polovici vystupuje revolucionárovo telo, kým hornú tvorí len pozadie - monotónnou, ponurou rovinou steny so svetlom dopadajúcim z pravého horného rohu. Celý výjav sprevádza klasicistická strohosť a monumentalizmus.

Maratovo telo je vykreslené idealisticky - pravá ruka držiaca pero bezvládne klesá na zem, ľavá drží list papiera. Hlava zavinutá do turbanu, budúci najjasnejší bod kompozície, dopadá na pravé rameno. Ušľachtilá tvár je naplnená pokojom. Pod kľúčnou kosťou vidno neveľkú stopu po smrteľnom údere. Sotva badateľný nôž zostal ležať pri ľavom, dolnom okraji obrazu.

Smrť Marata je jedným z najznámejších a najlepších Davidových diel. Umelec vďaka harmonickej kompozícii, realistickému, aj keď zidealizovanému portrétu, klasicistickej štylizácii či znamenitej zostave farieb, dosiahol majstrovský efekt. Popri svojej celkovej elegancii a pokoji vyvoláva obraz silné emócie. Davidov Marat sa nám javí ako mučeník revolúcie. Beštiálne zavraždený svätec novej viery.

Jean Paul Marat sa narodil vo Švajčiarsku v okolí mesta Neuchâtel roku 1743. Získal lekárske vzdelanie. Po vypuknutí francúzskej revolúcie sa začal angažovať i v politickom živote. Bol členom Združenia priateľov práv človeka a občana, založeného roku 1790 a zvaného aj Klub Kordeliérov. Ako poslanec Konventu a hlavný redaktor časopisu „L'Ami du peuple“ aktívne pôsobil ako jeden z najradikálnejších revolucionárov. Zahynul 13. júla 1793 prebodnutý dýkou Charlotte Corday d'Armont, 25-ročnej rojalistky z Caen.

J. L. David sa priatelil s Maratom, keď sa podobne ako on, hlásil k revolúcii. Davidovo dielo je teda presvedčivým holdom, ktorý zložil mŕtvemu priateľovi a hlásateľovi myšlienky rovnosti, slobody a bratstva.

Vytvorené dielo má však ďaleko od pravdy. Jean Paul Marat bol jedným z najväčších zločincov v histórii ľudstva. Okrem ohlasovaných ideálov slobody, sa zastával diktatúry; už roku 1790 tvrdil, že „päťsto či šesťsto sťatých hláv nám zabezpečí pokoj, slobodu i šťastie.“ Ako stúpenec radikálnych riešení mnohokrát vyzýval na masové vraždenie. Napríklad roku 1792 nabádal žoldnierov, aby zabili svojich veliteľov (väčšinu veliacich jednotiek tvorili šľachtici). Na stránkach „L'Ami du peuple“ píše: „Otvorte väznice, vybite šľachtu, kňazov, kniežatá, boháčov - zanechajte za sebou len mŕtvoly a krv!“ To sú výroky jedného z najkrutejších a najnenávistnejších tvorcov revolúcie.

Marat trpiaci herpesmi trávil celé hodiny liečivými kúpeľmi v medenej vani. V osudný deň mu údajne šľachtičná Corday d'Armont mala prezradiť mená kontrarevolucionárov. Marat sa ju chystal vypočuť. Zostali teda v miestnosti osamote. Vtedy mu mladá Charlotte vrazila do boku dlhý mäsiarsky nôž. Dlho sa na tento zločin pripravovala a verila, že koná dobre: „Zabila som jedného človeka, aby som zachránila státisíce.“

Hoci Maratova smrť zastavila jeho zvrátenú činnosť, stala sa pre revolucionárov prvkom revolučnej hagiografie. Revolúcia získala svojho svätého mučeníka a David vytvoril jej svätý obraz.

Keď sa pozrieme na toto dielo, kladieme si otázku o morálnosti umenia. Má umenie nutne obsahovať aj morálny aspekt - alebo nám stačí jednoducho iba to, že je „majstrovsky“ urobené? Smrť Marata sa za morálne dielo jednoznačne považovať nedá. Ten obraz klame (pokiaľ obraz môže klamať). Veď tu sa divákovi zločin vydáva za svätosť! Vzbudzuje ľútosť. Zločinec môže vyvolávať súcit - ale mal by zločinec vyvolávať predovšetkým súcit? Navyše, ak je jedným z cieľov umenia navodenie emócií, môže sa naň vo všeobecnosti nahliadať v kategóriách pravdy a klamstva? S najväčšou pravdepodobnosťou boli Davidove pocity úprimné - hoci niet pochýb, že ide o propagandistické dielo. Snaží sa v divákoch vzbudiť voči Maratovi sympatie, ktoré ho v našom podvedomí vykresľujú ako ušľachtilú bytosť.

Oná propaganda však nemá na kvalitu diela negatívny vplyv. S ohľadom na umelecké stvárnenie a kompozíciu dosahuje obraz najvyššiu vznešenosť. Pôsobí na divákov hlbokým dojmom. Ale nie je práve to cieľom propagandy? Obraz ako taký zostáva výnimočným dielom. Ale môže byť umenie v službe propagandy naozaj pravým umením?

Uverejnené v časopise Opcja na Prawo, VII.-VIII. 2006

Z poľštiny preložila Katarína Džunková

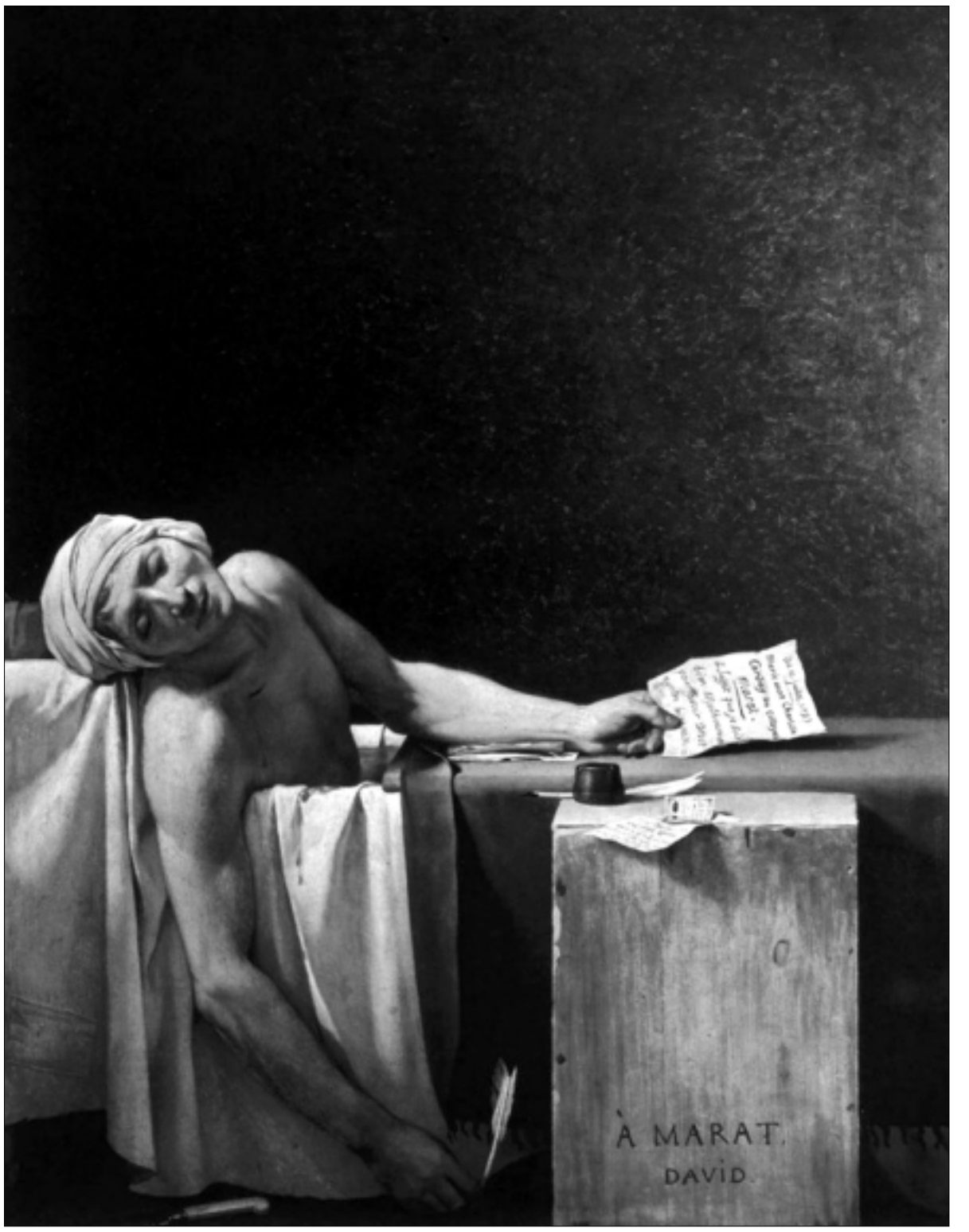

KULTÚRA
dvojtýždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa vydavateľstva a redakcie: Sološnická 41, 841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Predseda redakčnej rady: *Július Binder* – Šéfredaktor: *Teodor Križka*. – Cena jedného čísla je 1,20 € – Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrosso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty alebo e-mail: ganisinova.renata@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P.O.BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo EV 757/08. – Prijímame iba príspevky napísané elektronicky. Nevyžiadané rukopisynevraciame. – E-mail redakcie: kultura@orangemail.sk – internetová stránka a archív Kultúry: www.kultura-fb.sk – Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR. – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

KARDINÁL JÁN CHRYZOSTOM KOREC

Filozof zdravého rozumu Gilbert Keith Chesterton

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

HODNOTA VIERY

Chesterton vydáva teraz ešte radostnejšie svedectvo o svojom najhlbšom presvedčení viery, ktorú vyznáva. Prehlbuje zákonné témy svojich niekdajších polemík - absurdnosť teórií vesmíru bez Boha, duchovná podstata a poslanie človeka, pravdivosť kresťanstva, hodnoty Cirkvi. Pritom nie že by nevidel nedostatky. Vidí však predovšetkým základnú pravdu. Aj dnes je zážitkom sledovať jeho spôsob myslenia.

V roku 1925 vydáva knihu The Everlasting Man - Nesmrteľný človek, kde sleduje rozvoj náboženskej myšlienky v priebehu civilizácií. Náboženstvo sa objavilo vo svete spolu s človekom. Je znakom človeka. Je výsledkom jeho hľadania, záverom jeho premýšľania, je jeho existenciálnou nevyhnutnosťou. Zvieratá neurobili nikdy ani jedinú čiaru, ani jediný ťah štetcom, ktorý by mal zmysel. Človek však maľoval. Umenie sa nevyvíjalo tak, že zvieratá maľovali zle a že človek to zdokonalil. Pravda o umení je táto: zvieratá nemaľovali, človek maľoval. Umenie je znakom človeka. To isté platí o náboženstve. Nech už niekto objavuje bezprostredné podnety pre náboženský život ľudí v čomkoľvek, hoci aj v strachu pred bárkou či zemetrasením, jedno je isté: človek, ktorý si v búrke kľakol, bol čímsi úplne iným než stádo kráv, ktoré sa takisto báli, a predsa „stará krava nezavelila: Na predné končatiny!“ Náboženstvo sa objavilo na svete spolu s človekom. Náboženstvo je znakom človeka.

Chcú niektorí vyvracať náboženstvo myšlienkou evolúcie? Omyl, povie Chesterton. Nestavajte evolúciu hore nohami. Držte sa faktov. Nepreceňujte podobnosť človeka so zvieratami. To, že človek rastie ako tráva a chodí ako zvieratá, je nie veľmi významná podobnosť. Skôr to len zvýrazňuje odlišnosť človeka od zvierat, ktorá je omnoho podstatnejšia. Chesterton sa pýta: Čo z toho, že zvieratá i človek chodia? Aj čarodejník musí nakoniec vyzerať ako človek a víly tiež nemôžu tancovať bez nôh. Ak sa v istom období stalo módou sústreďovať pozornosť len na plytkú podobnosť človeka so zvieratami, zabudlo sa na čosi vážnejšie. Podobá sa človek ostatným tvorom? Áno. Ale on jediný túto podobnosť vidí, a tým sa zvieratám strašne nepodobá. Ryba nezisťuje, že jej kostra s podobá kostre suchozemských živočíchov. Slon a ťava neporovnávajú svoje kostry. Aj keď sa človek zhoduje so živými bytosťami - je predsa osamotená bytosť. Tým samým, že človek jediný pozná túto podobnosť, cíti sa byť radikálne oddelený od všetkých živých bytostí, ktoré žijú v nevedomosti.

Ak sa prestanete zaoberať knihami o zvieratách a ľuďoch a začnete sa zaoberať skutočnými zvieratami a ľuďmi, píše Chesterton, potom zbadáte, že prekvapujúca črta nie je v tom, ako sa človek zvieraťu podobá, lež v tom, ako veľmi sa mu nepodobá. Práve obludné rozmery jeho odlišnosti si vyžadujú vysvetlenie. To, že človek a zviera sú si podobní, je v istom zmysle samozrejmosť; že sa však pri takej podobnosti môžu tak šialene nepodobať - to je otriasajúca záhada. Že opica má ruky, je pre filozofa omnoho menej zaujímavé než fakt, že hoci má ruky, nerobí s nimi takmer nič... Priepasť medzi človekom a ostatnými tvormi sa možno dá prirodzene vysvetliť - ale je to priepasť. Hovoríme o divých živočíchoch - ale človek je jediný divý živočích. Práve človek to bol, čo ušiel z ohrady. Všetky ostatné živočíchy sú krotké živočíchy, ktoré sa držia otrepanej úctyhodnosti kmeňa alebo typu. Všetky ostatné živočíchy sú domáce zvieratá, jediný človek je natrvalo nedomáci - buď ako sveták, alebo ako mních... Tak, kde biológia prestáva, začína sa každé náboženstvo... Človek je i duch.

Existencia Boha, reálnosť ducha, živelná potreba viery sú pre Chestertona také presvedčivé veci, že stojí v údive nad tými, ktorí ich popierajú. Veď rozum je tu práve na to, aby nás neomylne utvrdzoval v tejto sile duchovného sveta človeka a v duchovných potrebách človeka. V čom inom má spočívať pokrok, ak nie v tomto čoraz hlbšom poznávaní? Chybou moderného chápania pokroku je podľa Chestertona to, že stále chce rozbíjať presvedčenia, oslobodzovať od záväzkov a odvrhovať články viery. No ak existuje nejaký pokrok, pre Chestertona to značí vzrast čoraz hlbších presvedčení a čoraz presvedčivejších článkov viery. „Ľudský mozog je zariadenie na výrobu uzáverov.“ Ak nemôže prísť k uzáverom, je hrdzavý. Keď počujeme o človeku, že je priveľmi vzdelaný, aby veril, je to protirečenie. Ako keby niekto hovoril o klinci, že bol priveľmi dobrý, aby prichytil koberec, alebo že závora bola priveľmi silná, aby udržala bránu. Človeka možno sotva uspokojivo definovať ako zviera, čo robí nástroje. Aj opica možno niekedy zastokne tyč do tyče. Človek však robí od nepamäti to, čo nerobí nijaké zviera - robí články viery. Len tým, že človek hromadí náuku na náuku, záver na záver, aby vybudoval nejaký plán života, filozofie a náboženstva, a tým zmysel života - len tým je človek človekom a stáva sa väčšmi človekom. Keď odhodí náuku za náukou, keď odmietne dať sa viazať názormi, keď povie, že definície sú mu smiešne, keď vyhlási, že neverí vo finalitu, keď sa nedrží nijakého presvedčenia a viery - „vtedy klesá pomaly späť medzi túlajúce sa zvieratá a do nevedomosti trávy.“ Ťavy nemajú články viery, povie Chesterton. Stromy v nič neveria. Zvieratá nemajú problémy so zmyslom života. Človek je však i duch, a prejavoval to cez celé svoje dejiny.

Chesterton si kladie i otázku, či sa v dejinách naozaj prejavovala táto duchovná stránka človeka a potreba čohosi duchovného tak naliehavo, že si to nemožno nevšimnúť. Krava je šťastná pri kope sena, pes, keď nájde kosť. Niektorí ľudia to možno napodobňujú Kto však ustavične opakuje, že ľudia v dejinách bojovali len za hmotné ciele, ten podľa Chestertona neuvažuje. Ak ľudia v dejinách bojovali, bolo to vždy za niečo také ako spravodlivosť, poslanie, presvedčenie, i keď sa v tom azda mýlili alebo ich niekto klamal. Hmotné ciele sú podľa Chestertona sotvakedy hmotné pre ľudí, ktorí bojujú: Nik nezomrie za hmotné výhody, tak ako nik nezomrie za plat. Cisár Nero si nemohol nájsť sto kresťanov, aby sa dali zožrať levom „za šiling za hodinu“. Ľudia sa nedajú umučiť za peniaze. Či uverí niekto na svete, pýta sa Chesterton, že by vojak povedal: Noha mi div neodletí, ale pôjdem ďalej, nech mi aj odletí, lebo nakoniec budem požívať všetky výhody, ktoré vyplynú mojej vláde z toho, že dostane nezamŕzajúci prístav v Severnom mori. - Ešte aj najneľudskejšie vojny sa začínali s heslami spravodlivosti, cti, vlastenectva, teda s niečím, čo je v duši.

Na ceste ku kresťanstvu prejavoval Chesterton ustavične túto poctivosť a dôkladnosť v myslení. Vo svojej filozofii sa vracia až „k základom zdravého rozumu“ - a to je medziiným ujasňovanie pojmov, ako sa to s nadšením robilo v stredoveku. Ak sa chceme navzájom rozumieť, nemôžeme slovami sloboda, pravda, spravodlivosť označovať úplne odlišné veci. Musíme sa zhodnúť na ich význame. aké je pre súčasnú chaotickú dobu potrebné toto vymedzenie pojmov a cieľov, to Chesterton osvetľuje svojrázne a presvedčivo: „Povedzme, že na ulici vznikne pre niečo rozruch, napríklad pre stĺp na svietiplyn, ktorý by mnohé vplyvné osobnosti chceli povaliť. Požiadajú o radu mnícha oblečeného vo všednom habite, mnícha, ktorý je duchom stredoveku. Ten začne suchým, scholastickým spôsobom hovoriť: 'Uvažujme najprv, bratia, o význame svetla. Či je svetlo samo osebe dobré.' - Tu ho však niekto, pochopiteľne, umlčí, všetci sa vrhnú na stĺp, stĺp je o desať minút na zemi, všetci ho obchádzajú a gratulujú si navzájom pre svoju nestredovekú praktickosť. Ale v ďalšom sa im už tak nedarí. Niektorí totiž zhodili stĺp preto, že chcú elektrické svetlo; niektorí preto, že chceli staré železo; iní zas, že chceli tmu, lebo ich skutky boli zlé. Niektorým sa stĺp nezdal na svietenie dosť dobrý, iným až veľmi dobrý. Niektorí to urobili preto, aby poškodili mestské zariadenie. Niektorí to urobili len preto, aby vôbec niečo zničili. A strhol sa v noci boj, v ktorom nik nevidel, koho bije. Tak sa postupne a nevyhnutne dnes, zajtra alebo pozajtra vrátia k presvedčeniu, že mních mal predsalen pravdu a že všetko závisí od toho, aká je filozofia svetla. Lenže o tom, o čom sme mohli rokovať pod svietiplynom, budeme teraz rokovať potme.“

CHESTERTON A CIRKEV

Taký prenikavý duch, ako bol Chesterton, neprijal kresťanstvo a nevstúpil do Cikrvi so zažmúrenými očami. Chesterton poznal dejiny kresťanstva ako celku a poznal aj dejiny katolíckej Cirkvi. Vedel o cisárovi Konštantínovi, vedel o pokušeniach, ktorým bola Cirkev vystavená v priebehu dejín, vedel o inkvizícii, poznal obdobia úpadku i pokušenia vládnuť alebo zneužívať postavenie v Cirkvi. Ak Chesterton vedel, že v priebehu dejín mali niektorí činitelia katolíckej Cirkvi podiel na tvrdých zásahoch stredovekého štátu proti bludárom, mohol to len ľutovať a odsudzovať - ako v evanjeliu odsúdil Kristus príliš ľudskú útočnosť Zebedejových synov, ktorí chceli zoslať síru a oheň na neveriace mestá.

No Chesterton vedel aj to, že stredovekí kresťania boli ľudia svojej doby, ľudia len nedávno pokrstených pohanských národov, že v ich žilách kolovala od stáročí krv tvrdých bojovníkov, ktorí sa len pomaly zmierovali s láskou evanjelia a len pomaly sa učili Kristovej trpezlivosti.

Chesterton ďalej vedel, že ani bludári či iní protivníci neboli ovečky, ale často zaťatí bojovníci, ktorí neraz ohrozovali úlohu štátu a poriadok spoločnosti. Chesterton vedel i to, že chyby sa nestali len na strane katolíckej Cirkvi, ale aj v Kalvínovej Ženeve a v anglikánskom Londýne. A vedel najmä to, že vo svete mimo kresťanstva nedochádzalo len k chybám, lež neraz priamo k programovému zločinu. Chesterton vedel, čo je gilotína v najrozličnejších podobách. A keby bol žil pár rokov dlhšie, bol by videl na vlastné oči, kam až vie zájsť svet bez kresťanstva - po priemyselné zabíjanie ľudí, p plynové komory, po koncentráky a vyhnanstvá a po nivočenie osobnosti nepriateľa chemickými preparátmi.

Chesterton vedel dosť o nespoľahlivosti človeka, vedel dosť o dejinách, aby sa nedal pomýliť nevyberanými útokmi na kresťanstvo. Bolo mu však jasné, že ak jestvuje na svete sila schopná poľudštiť človeka a poľudštiť jeho dejiny, je to sila evanjelia. Preto svoj vstup do Cirkvi považoval za trvalé šťastie svojho života a dával Cirkvi k dispozícii svoje sily ako dobrý vlastenec, ktorý miluje svoj národ tým väčšmi, čím väčšmi ho ohrozujú vonkajšie nebezpečenstvá a vnútorné nevernosti.

Chesterton si zamiloval Cirkev, lebo vedel, že cez celé dejiny premáhala pokušenia, ktoré iných celkom zničili, že vytrvalo zápasila o svoju obrodu a čistotu, že dvíhala svojich synov a dcéry, že povstávala z pádov, keď ju cudzí i vlastní zrážali na kolená, že sa znova a znova obnovovala, keď neverní synovia znetvorili jej tvár svojou slabosťou či zneužívaním moci, ktorú im zverila. Chesterton vedel, že Cirkev mala v každom storočí a desaťročí čistých veriacich, hrdinské matky, odvážnych chlapcov i dievčatá, obetavých kňazov, vynachádzavých misionárov, na život a na smrť oddaných rehoľníkov, hrdinských biskupov a pápežov. Ak ju poškodil jeden slaboch z jej radov, desiatky čistých a oddaných napravali túto zradu.

Chesterton toto všetko vedel prv, než vyznal Krédo Cirkvi. Bolo mu jasné, že ľudia môžu poškvrniť aj najčistejšiu ideu, ale idea preto neprestáva byť najčistejšou.

Ak možno v dejinách Cirkvi objaviť i škvrny, nemali by jej to vyčítať aspoň tí, ktorí v omnoho kratšom čase než dvadsať storočí nahromadili na seba viac a otrasnejších škvŕn, ako sa dá uniesť. Cirkev by mohol právom súdiť len ten, kto je sám celkom čistý - a takých medzi nami niet. Cirkev nemôže vedieť, čo raz urobí dieťa, ktoré práve pokrstila. Nevie, čo raz urobí mladý muž, ktorému práve odovzdala Kristovu kňazskú moc pri vysviacke.

Duchovný, a teda i kresťanský pokrok je omnoho nevyspytateľnejší než pokrok technický. V technike syn nadväzuje na to, čo vykonal otec, generácia nadväzuje na generáciu. Ak sa raz objavila nejaká zákonitosť vo fyzike, je to trvalý objav, ktorý ďalšia generácia rozvíja. V mravnom svete a v kresťanskom živote nejaký otec mohol dosiahnuť svätosť, no syn môže byť ničomník. Jedna generácia môže byť duchovne hlboká, nasledujúca generácia môže upadnúť do trestuhodnej povrchnosti. Pritom evanjelium je to isté, náuka je tá istá. Cirkev a sviatosti sú tie isté. Aj v Cirkvi sa všetko zvrtne na ľudskej osobe, tak ako sa kedysi zvrtli veci v spoločenstve apoštolov u Judáša. Učiteľa mali jedného, náuka bola spoločná, výsledok bol rozdielny. Božie dielo sa však rozvíjalo nezadržateľne ďalej. Evanjelium neprestalo byť sväté ani po Judášovej zrade, ani po Petrovom zapretí. Judáš nemohol nič zmeniť na podstatnej budúcnosti Cirkvi.

Každý z nás je pre Cirkev rizikom. Buď ju oslávime svojím kresťanským životom, alebo pre našu nevernosť prischne na nej pred dejinami škvrna. Každá generácia vstupuje do Cirkvi z pohanstva a v každom z nás Cirkev vychová pokrsteného pohana. A nielen to. V každej chvíli môže každý z nás zmariť výchovnú prácu Cirkvi, ak sa vzoprie a ak sa rozhodne pre hriech.

Chesterton sa týmto nedal pomýliť. Toto všetko ho viedlo len k väčšej oddanosti, ba až k vojenskej vernosti Cirkvi. Poznal z dejín, ako vyzeralo ľudstvo pred kresťanstvom. Vedel si predstaviť antických zajatcov s poodrezávanými ušami v Babylone, čítal v starých knihách o antických otrokoch, ako s vypichnutými očami krútili žarnovy, vedel o starovekých trhoch, o neúcte k žene, o mravnej neviazanosti predkresťanského sveta, o krutosti Feničanov, Peržanov či Egypťanov. Na druhej strane vedel, že postavilo ženu až na oltár ako svätú devu či matku, že sa ujímalo starcov a sirôt, vykupovalo otrokov a že Cirkev vyzdvihla na pápežský stolec Kalixta, bývalého otroka.

Napriek všetkej slabosti, ktorú ľudia vnášajú do Cirkvi, Cirkev sa stále očisťuje znútra a ukazuje ľuďom zmysel života v Bohu. Chesterton toto všetko vedel. Vedel, že vlastne ani niet inej alternatívy. Bol príliš triezvy, aby ho mohli pomýliť niektoré nedostatky v dejinách, nedostatky predsalen nepatrné v porovnaní s ohromným požehnaním Cirkvi.

Chesterton okrem toho objavil v útokoch na Cirkev akúsi skrytú nepísanú zásadu. Obviňujú mnohí Cirkev? Buďte odvážni a priznajte skutočné nedostatky. Je to podľa evanjelia a je to začiatok nápravy. Ale sa aj dobre pozrite, kto obviňuje Cirkev, z čoho ju obviňuje a z akých pohnútok. Bude to zaujímavé a veľmi osožné pozorovanie.

(Pokračovanie v budúcom čísle)